

SBÍRKA SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ A STANOVISEK

VÝBĚR Z ROZHODNUTÍ

Evropského soudu
pro lidská práva
ve Strasbourgu

OBSAH:	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 12547/86 ve věci Bendenoun versus Francie.....	2
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 18535/91 ve věci Kroonová a ostatní versus Nizozemí.....	13
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 14399/88 ve věci Massa versus Itálie.....	22
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 12884/87 ve věci Ortenbergová versus Rakousko.....	27
	Organizace a činnost Evropského soudu pro lidská práva.....	35

ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

24. února 1994

VĚC BENDENOUN

(Rozsudek ve věci Bendenoun versus Francie)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu se článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Gölcüklü, L. – E. Pettiti, R. Macdonald, S. K. Martens, I. Foighel, A. N. Loizou, M. A. Lopes Rocha, L. Wildhaber a dále M. – A. Eissen, tajemník Soudu, a H. Petzold, zástupce tajemníka Soudu, po tajné poradě, která se konala dne 24. září 1993 a 26. ledna 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 19. února 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 12547/86) proti Francouzské republice, předložené Komisi podle článku 25 francouzským občanem, panem Michelem Bendenounem, dne 9. září 1986. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Francie uznala obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 odst. 1 Úmluvy a článku 1 Protokolu č. 1.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatel uvedl, že si přeje se zúčastnit řízení, a ustanovil právníka, který jej bude zastupovat (ust. 30).

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan L. – E. Pettiti, zvolený soudce francouzské národnosti (článek 43 Úmluvy) a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 27. února 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pana F. Gölcüklüho, R. Macdonalda, C. Russoa, S. K. Martense, I. Foighela, M. A. Lopese Rochy a L. Wildhabera (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem francouzské vlády (dále jen „Vláda“), právníky žadatele a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a ust. 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 7. června 1993 zápis žadatele a dne 16. června zápis Vlády. Dne 27. srpna zástupce tajemníka Komise informoval tajemníka Soudu o tom, že delegát Komise přednese své názory při jednání. Dne 20. září Komise předložila spis o řízení před ní, který si vyžádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se jednání konalo veřejně dne 21. září 1993 v Paláci lidských práv ve Strasbourgu. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu

pan B. Gain, ředitel sekce lidských práv, oddělení pro právní záležitosti, Ministerstvo zahraničních věcí, zástupce Vlády; paní E. Florent, soudkyně správního soudu, přidělená oddělení pro právní záležitosti, Ministerstvo zahraničních věcí; paní M. Merlin–Desmartis, soudkyně správního soudu, přidělená oddělení pro právní záležitosti, Ministerstvo zahraničních věcí; pan E. Bourgoin, nejvyšší daňový inspektor, daňový úřad, Ministerstvo financí, právní zástupce;

(b) za Komisi

pan S. Trechsel, delegát;

(c) za žadatele

pan J. Bornet, advokát, pan E. Vuylsteke, advokát, právní zástupce.

Soud vyslechl úvodní přednesy panů Gaina, Trechsele, Borneta a Vuylsteke, jakož i odpovědi na své otázky. Při jednání vláda předložila několik dokumentů.

6. Jelikož se pan Russo dne 26. ledna 1994 nemohl zúčastnit dalšího projednávání, nahradil jej jako člena senátu pan A. N. Loizou, náhradní soudce (ust. 22 § 1 a ust. 24 § 1).

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

7. Pan Michel Bendenoun je francouzský občan, který žije v Curychu a obchoduje s mincemi. Dne 1. července 1973 založil podle francouzského práva veřejnou společnost s ručením omezeným ARTSBY 1881, se sídlem ve Strasbourgu, a to za účelem obchodování s historickými mincemi, uměleckými předměty a drahými kameňy. Byl vlastníkem většiny jejího základního jmění (993 z celkového počtu 1 000 akcií), jejím předsedou a generálním ředitelem. V důsledku jeho aktivit proti němu byla zahájena tři řízení – celní, daňové a trestní, která probíhala víceméně současně.

A. Celní řízení

8. Od 3. června do 26. září 1975 prováděl Nejvyšší státní úřad celního vyšetřování (belfortské hraniční pásmo) prověrku dovozů provedených společností ARTSBY 1881; jednal na základě informace, kterou obdržel od anonymního informátora. V průběhu vyšetřování se událo zejména to, že byl pan Bendenoun vyslýchán, došlo k zabavení dokumentů (3. – 6. června), byli vyslýcháni klienti (6. června), současní a bývalí zaměstnanci společnosti a znalec (8. – 17. září) a sám pan Bendenoun byl zatčen v Métách (26. září).

9. Na základě takto získaných důkazů byl žadatel stíhán pro několik celních a devizových přestupků. Dne 6. ledna 1978 však došlo k narovnání, pan Bendenoun tyto přestupky připustil, zaplatil pokutu ve výši 300 000 francouzských franků (FRF) a celnice mu vrátila zabavené materiály.

10. V průběhu řízení měl žadatel přístup k veškerým dokumentům v celním spisu, který obsahoval 24 zpráv a 353 jiných dokumentů. Jednalo se o následující zprávy: č. 73/1: výslech pana Bendenouna (Strasbourg, 3. června 1975); č. 73/2: prohlídka prostor společnosti ARTSBY 1881 a domu pana Bendenouna a výslech pana Bendenouna (Strasbourg, 3. června); č. 73/3: zatčení zaměstnance společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 3. června); č. 73/4: zatčení zaměstnance společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 3. června); č. 73/5: zaplombování bankovního sejfu (Strasbourg, 3. června); č. 73/6: zatčení zaměstnance společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 3. června); č. 73/7: otevření bankovního sejfu (Strasbourg, 4. června); č. 73/8: zabavení starých mincí, hotovosti a vozidla (Strasbourg, 4. června); č. 73/9: výslech pana Bendenouna (Strasbourg, 4. června); č. 73/10: výslech pana Bendenouna (Strasbourg, 6. června); č. 73/11: výslech pana Bendenouna (Strasbourg, 6. června); č. 73/12: výslech jednoho z klientů společnosti ARTSBY 1881 (Pfstatt, 6. června); č. 73/13: výslech jednoho z klientů společnosti ARTSBY 1881 (Colmar, 6. června); č. 73/14: výslech zaměstnance společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 8. září); č. 73/15: výslech jednoho z klientů společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 8. června); č. 73/16: výslech bývalého zaměstnance společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 10. září); č. 73/17: výslech bývalého zaměstnance společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 10. září); č. 73/18: výslech numismatika (Paříž, 15. září); č. 73/19: výslech bývalého zástupce společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 17. září); č. 73/20: výslech bývalého předsedy společnosti ARTSBY 1881 (Strasbourg, 24. září); č. 73/21: zatčení a výslech pana Bendenouna

(Méty, 26. září); č. 73/22: výslech zástupce společnosti ARTSBY 1881 (Méty, 26. září); č. 73/23: výslech pana Bendenouna (Méty, 26. září); č. 73/24: výslech svědka (Méty, 26. září). Pan Bendenoun obdržel kopii osmi z nich (čísla 73/1, 73/2, 73/8, 73/9, 73/10, 73/11, 73/21 a 73/23). Mezi uvedenými 353 dokumenty byl i seznam s názvem „Kontrola faktur“ (orazítkovaný doklad č. 1), který byl zabaven v prostorách společnosti ARTSBY 1881 dne 3. června 1975, dále faktury a osvědčení o pravosti (orazítkované dokumenty č. 2 až 353), které byly zabaveny téhož dne v domě žadatele.

11. V určitém okamžiku, který – podle Vlády – nastal před 31. srpem 1976, a v souladu se článkem 1987 obecného daňového zákoníku (který se dne 1. ledna 1982 stal článkem L 83 zákoníku o daňovém řízení) zaslala celnice spis daňovému úřadu.

B. Daňové řízení

1. Před daňovými orgány

12. Od 31. srpna do 28. září 1976 prováděl hlavní daňový úřad pro oblast Bas-Rhin prověrku účtů společnosti ARTSBY 1881.

13. Dne 30. listopadu 1976 inspektor zaslal panu Bendenounovi jakožto předsedovi a generálnímu řediteli společnosti dva dodatečné daňové výměry. První z nich se týkal daně z příjmu právnických osob, druhý daně z přidané hodnoty. Tyto výměry podrobně uváděly způsob, jakým inspektor zjistil, které příjmy nebyly zaúčtovány, a inspektor je potvrdil dne 4. dubna 1977 poté, co obdržel od žadatele jeho připomínky. Téhož dne také osobně zaslal panu Bendenounovi dodatečný daňový výměr daně z příjmů fyzických osob, který potvrdil dne 11. května 1977. Na základě dodatečného výměru měl žadatel zaplatit dalších FRF 841 366, včetně FRF 422 534 na pokutách. Společnost měla zaplatit dodatečnou daň a pokuty ve výši FRF 157 752 a FRF 309 738 u daně z přidané hodnoty a FRF 270 312 a FRF 260 660 u daně z příjmů právnických osob.

14. Inspektor poté vypracoval devatenáctistránkovou zprávu, která na konci obsahovala požadavek, aby bylo proti žadateli vedeno trestní řízení. Toto řízení bylo zahájeno dne 30. listopadu 1977 (viz níže uvedený bod 25).

15. Dne 6. prosince 1977 společnost ARTSBY 1881, zastoupená svým předsedou a generálním ředitelem, podala ke krajskému daňovému dozorčímu úřadu ve Strasbourgu dvě odvolání, a to ohledně daně z příjmů právnických osob a daně z přidané hodnoty. Pan Bendenoun podal sám za sebe další odvolání ve věci daně z příjmů fyzických osob. Krajský daňový dozorčí úřad zamítl první dvě odvolání dne 20. dubna 1978 a třetí odvolání dne 3. dubna 1979.

2. Před správními soudy

(a) Správní soud ve Strasbourgu

16. Dne 16. června 1978 pan Bendenoun jménem společnosti ARTSBY 1881 podal ke správnímu soudu ve Strasbourgu dva návrhy ve věci daně z příjmů právnických osob a daně z přidané hodnoty. Dne 7. června 1979 podal další žádost ke stejnému soudu, tentokrát však vlastním jménem. Tato žádost napadala dodatečný daňový výměr z jeho příjmů.

17. Daňový úřad ke svým dvěma žalobám ze dne 5. dubna 1979 připojil čtyři celní zprávy (č. 73/9, 73/10, 73/16 a 73/17 – viz výše uvedený bod 10) a dva dopisy od společnosti ARTSBY 1881 ze dne 30. května 1975 a z června 1976.

18. Dne 29. května 1979 zaslal právník pana Bendenouna předsedovi soudu dva dopisy stejného znění. Zně-

ly takto: „Dne 17. dubna 1979 jste mi zaslal žaloby ze dne 5. dubna 1979 podané krajským daňovým dozorčím úřadem. Tyto žaloby několikrát odkazují na spis, který celní úřady založily ve věci pana Michela Bendenouna, předsedy a generálního ředitele společnosti ARTSBY. Šest dokumentů z tohoto spisu je připojeno k žalobám daňového úřadu. Domnívám se, že je podstatné, aby byl celý spis zaslán soudu a osobě níže podepsané. Rozsah celního šetření byl skutečně velmi široký a celá řada zpráv, jejichž existence nebyla těmito úřady zmíněna, se k tomuto sporu přímo vztahuje. ...“ Dne 29. června 1979 předseda soudu za tímto účelem napsal státnímu zástupci ve Strasbourgu: „Pro účely přípravy na soudní řízení ve věci daňových spisů, týkajících se společnosti ARTSBY, bych ocenil, kdybyste mohl laskavě správnímu soudu předložit spis, týkající se pana Bendenouna, předsedy a generálního ředitele společnosti. Celá řada zpráv se přímo týká tohoto případu a Nejvyšší státní úřad celních vyšetřování mě informoval, že Vám byl předmětný spis zaslán dne 15. dubna 1978...“ Státní zástupce odpověděl ve svém dopise ze dne 11. července 1979 takto: „... Nejsem schopen Vám zaslat spis ve věci pana Bendenouna v souvislosti s trestním řízením o obvinění z trestného činu daňového úniku. Rád bych zdůraznil, že daňový úřad je občanskoprávním účastníkem trestního řízení a jako takový může, jelikož má přístup ke spisu o tomto případu, požádat o jeho kopii, pokud to považuje za nutné...“

19. Dne 19. července 1979 právní zástupce jménem žadatele znovu napsal předsedovi soudu: „...[moje] žádost se netýkala předložení spisu o daňovém úniku, ale spisu celního, který nebyl předmětem žádného soudního vyšetřování, jehož by se účastnilo státní zastupitelství ve Strasbourgu, jelikož mezi panem Bendenounem a celními úřady bylo dosaženo narovnání. ... Chtěl bych doplnit, že se předložení domáhám na základě vlastní žádosti, nikoliv žádosti daňového úřadu, jelikož je to právě daňový úřad, který se opírá o dokumenty z celního vyšetřování, a pan Bendenoun se nemůže rozumně vyjádřit, pokud nebude mít možnost nahlédnout do celního spisu jako celku.“

20. Dne 9. prosince 1980 zaslal právník pana Bendenouna předsedovi soudu další dopis: „... Do dnešního dne jsem neměl možnost prostudovat celní spis. Daňový úřad se však opírá o určité informace z velkého počtu zpráv. Velmi bych tedy ocenil, kdybyste mi mohl sdělit, jakým způsobem by mi mohlo být umožněno prostudovat si celý daňový spis. Byl bych velmi rád, kdybyste mohl laskavě prodloužit lhůtu pro předložení vyjádření až do doby, kdy mi bude celní spis zpřístupněn, jak jsem již žádal v roce 1979.“ Předseda správního soudu zaslal státnímu zástupci dopis dne 30. prosince 1980, ve kterém sdělil: „Pro účely přípravy na řízení ve věci týkající se daňových spisů společnosti ARTSBY bych velmi ocenil, kdybyste správnímu soudu laskavě předložil dokumenty týkající se celního spisu o trestním vyšetřování pana Bendenouna, předsedy a generálního ředitele společnosti. Tento celní spis se přímo vztahuje k daňovému případu, který správní soud také projednává.“ Na tuto žádost nebylo odpovězeno.

21. Dne 30. listopadu 1981 správní soud vydal tři rozsudky, jimiž zamítl návrhy společnosti ARTSBY 1881 i pana Bendenouna. Rozhodnutí vydaná v tomto případě trestními soudy (viz níže uvedené body 28 a 30) nezminil.

(b) Před Státní radou

22. Dne 1. března 1982 pan Bendenoun jménem svým a jménem společnosti ARTSBY 1881 podal proti těmto třem rozsudkům správního soudu odvolání ke Státní radě.

23. V doplňujícím návrhu ze dne 1. července 1982 uvedl tyto odvolací důvody: „Ačkoliv se daňové úřady velmi zešířila odvolávaly na položky v celním spisu, které podle jejich názoru prokázaly oprávněnost dodatečných daňových výměrů, přičemž nepřihlédly k těm, které by zcela jasně odůvodňovaly odložení těchto rozsudků, rozhodly se záměrně nesplnit požadavky odvolatele na prostudování uvedeného celního spisu jako celku. ... Uplatnění zásady sporného řízení zabraňuje přijetí takového argumentu, o kterém protistrana není informována a který tedy nemůže rozumně napadnout.“

24. Státní rada dne 28. května 1986 zamítla odvolání proti těmto třem rozsudkům. Zamítnutí rozsudku, týkající-

cího se daně z přidané hodnoty za období od 1. července 1973 do 31. prosince 1975 (č. 40482), odůvodnila takto: „Zákonnost rozsudku, proti němuž směřuje odvolání: Z přípravného řízení vyplývá, že žalující společnost byla v takovém postavení, že mohla nahlédnout do dokumentů ve spisu, které pravděpodobně mohly mít význam pro rozhodnutí sporu, a to včetně celních zpráv zjišťujících existenci zatajených příjmů. Z tohoto důvodu je nutné odmítnout zdůvodnění odvolání, které tvrdí, že byl rozsudek v první instanci nezákonný z toho důvodu, že společnost «ARTSBY 1881» neměla v průběhu řízení v první instanci možnost prostudovat všechny dokumenty v celním spisu. Zákonnost vyměřovacího postupu a důkazní břemeno: Z přípravného řízení vyplývá, že v červnu 1975 celnice zabavila faktury znějící na celkovou částku ve výši 1 676 710, a to v domě pana Bendenouna, předsedy a generálního ředitele veřejné společnosti s ručením omezeným «ARTSBY 1881», která obchoduje s historickými mincemi a jejíž téměř celé základní jmění vlastní pan Bendenoun již od roku 1974. Z faktických závěrů, které učinil odvolací soud v Colmaru v konečném rozsudku vyneseném v trestním řízení dne 13. května 1981 (závěry, které jsou závazné erga omnes), o tom, že pan Bendenoun, «který osobně neměl dostatečné finanční zdroje, aby mohl provádět» transakce zachycené na fakturách zabavených v jeho domě, «se úmyslně rozhodl za účelem daňového úniku ohledně příjmů společnosti zatajit asi 25% obratu společnosti tak, že jej nezaúčtoval do účetních knih společnosti a pečlivě uchovával kopie příslušných faktur doma ...». Tyto závěry dokazují, že účetnictví společnosti «ARTSBY 1881» nebylo spolehlivé. Za této situace byl daňový úřad ze zákona oprávněn opravit na svůj vlastní návrh údaj o obratu společnosti za období od 1. července 1973 do 31. prosince 1974. Je tedy na společnosti, aby prokázala, že základ, který daňový úřad použil pro provedení zpochybňovaných výměrů, byl příliš vysoký; Částka podle výměrů ... Pokuty: Žalující společnost zamýšlela se vyhnout systematickým utajováním zaplacení daně z přidané hodnoty u transakcí prováděných v letech 1974 a 1975. Úřady byly tedy oprávněny ji považovat za vinnou z podvodu a následně zvýšit splatnou daň o 200% v souladu s článkem 1729 ve vzájemném vztahu k článku 1731 obecného daňového zákoníku.“ Stejně odůvodnění bylo uvedeno i v dalších dvou rozsudcích (č. 40480 a 40481).

C. Trestní řízení

1. Soudní vyšetřování

25. Prostřednictvím dvou žádostí ze dne 30. listopadu 1977 podal hlavní daňový úřad pro oblast Bas-Rhin proti panu Bendenounovi stížnost u státního zastupitelství ve Strasbourgu. Návrhy byly doplněny celou řadou podpůrných dokumentů.

26. Dne 3. března 1978 požádal vyšetřující soudce policii o získání celního spisu. Obdržel jej dne 19. dubna 1978. Spis obsahoval kopie 24 zpráv, dokument č. 1 s úředním razítkem, vystavený úředníky Nejvyššího státního úřadu celního vyšetřování, a 352 dalších dokumentů s úředními razítky v tuhých deskách. Kompletní celní spis zůstal u soudu po celou dobu soudního vyšetřování a právní zástupce žalovaného měl k němu přístup pokaždé, když byl jeho klient vyslýchán (12. ledna 1978, 8. února 1978 a 12. února 1980) a poté znovu před hlavním líčením.

27. Dne 21. května 1980 státní zástupce navrhl, aby byl pan Bendenoun postaven před soud.

2. Hlavní líčení a odvolání

(a) Trestní soud ve Strasbourgu

28. Dne 21. listopadu 1980 vydal trestní soud ve Strasbourgu dva rozsudky (č. 6776/80 a 6780a/80) ohledně žalovaného. První z nich se jej týkal v jeho funkci předsedy a generálního ředitele společnosti ARTSBY 1881 (daň z příjmů právnických osob a daň z přidané hodnoty), druhý se týkal jeho osoby samotné (daň z příjmů fyzických osob). V každém rozsudku mu byl uložen podmíněný trest odnětí svobody v trvání patnácti měsíců za daňový únik, přičemž oba tresty měly začít současně, a trest odnětí svobody v trvání jednoho roku pro případ, že by dlužné částky nezaplatil.

(b) Odvolací soud v Colmaru

29. Pan Bendenoun se proti těmto rozsudkům odvolal k odvolacímu soudu v Colmaru. Ve svém podání namítal, že dokumenty, které se k celnímu řízení vztahovaly, již nebyly ve spisu.

30. Ve dvou rozsudcích ze dne 13. května 1981 (č. 615/81 a 616/81) trestněprávní oddělení odvolacího soudu potvrdilo rozhodnutí soudu prvního stupně a odsoudilo pana Bendenouna také k pokutě ve výši FRF 30 000. V prvním rozsudku zamítlo odůvodnění odvolání, které se zakládalo na skutečnosti, že určité dokumenty ve spisu chyběly: „... (d) vědomost o [tom, že se dokumenty nacházejí v celním spisu] není v žádném případě nezbytná a ani nenapomáhá objasnění pravdy, jelikož vyjádření zákonně získaná od obžalovaného v průběhu tohoto řízení a dokumenty, které sám při řízení předložil, poskytly rozsáhlé důkazy o samotném problému, v němž spočívá jeho provinění; a (e) právo na obhajobu tedy v žádném případě nebylo porušeno.“

(c) Kasační soud

31. Pan Bendenoun se proti těmto dvěma rozsudkům odvolal z důvodu porušení zákona. Tvrdil zejména, že jeho právo na obhajobu bylo porušeno tím, že celní spis nebyl odvolacímu soudu předložen.

32. Kasační soud jeho odvolání proti uvedeným dvěma rozsudkům dne 24. května 1982 zamítl. Odmítl odůvodnění odvolání, které se odvolávalo právě na následující údaje pro oba rozsudky shodné: „... Při shledání pana Bendenouna vinným z trestného činu podvodného únikového výměru nebo platby daní uvedl odvolací soud, že odpůrce «nezpochybňoval existenci nalezených faktur»; takže nebylo «nezbytné, aby byl seznámen se všemi dokumenty v celním řízení»; ze skutečností zjištěných při soudním vyšetřování bylo zjevné, že se pan Bendenoun vyhýbal platbě daně z příjmů právnických osob společností ARTSBY 1881 tím, že zatajil zdanitelné částky, které převyšovaly zákonně nezdanitelné částky; a že vysvětlení odpůrce o tom, že byly předmětné transakce prováděny v rámci soukromého, neregistrovaného podnikání jako podnikání obchodníka s mincemi, byla nepřijatelná vzhledem k okolnostem, které soud zjistil a analyzoval. S ohledem na tyto závěry a vyjádření, která dostatečně a jasně prokazují, že všechny znaky daňového úniku – ať actus reus, tak mens rea – svědčí proti panu Bendenounovi, a taktéž s přihlédnutím k tomu, že z toho jasně vyplývá, že podepsané soudy založily svá rozhodnutí výhradně na důkazech, které byly před nimi provedeny v průběhu řízení a které před soudy protistrana argumenty napadala v souladu s ustanoveními článku 427 trestního řádu, a v žádném případě neporušily právo na obhajobu, nemůže odůvodnění odvolání, které se snažilo pouze zpochybnit svobodné uvážení podepsaných soudů při hodnocení důkazů, uspět.

II. Příslušné národní právo a praxe

33. Kapitola II obecného daňového zákoníku nese název „Pokuty“. Její oddíl I („Obecná ustanovení“) se zabývá „daňovými sankcemi“ a „trestními sankcemi“.

A. Daňové sankce

1. Systém uplatňovaný v dané době

34. Systém daňových sankcí, stanovený zákonem z 27. prosince 1963, který se vztahoval na daný případ, stanovil širokou stupnici sazeb, které se lišily v závislosti na příslušné dani, povaze a závažnosti skutku a postupu přijatém při kontrole původního výměru. Z ustanovení obecného daňového zákoníku je zde nutné uvádět pouze tato tři:

Článek 1728

„Pokud fyzická nebo právnická osoba nebo sdružení na základě povinnosti podat daňové přiznání či podepsat jiný dokument, uvádějící částky nebo jiné informace nezbytné pro výpočet daňového základu nebo pro výměr či platbu některé z daní, cel, poplatků, dlužných nebo jiných částek zjištěných nebo vybraných ministerstvem

financí, uvede nebo nechá uvést zdanitelnou částku nebo daňovou informaci, která je nedostatečná, nepřesná nebo neúplná, nebo provede nedostatečnou platbu, zvýší se částka nepřiznané daně buď o náhradu za pozdní platbu, stanovenou ve článku 1727, a to u plateb, daní nebo poplatků vyjmenovaných v tomto článku, nebo o úrok z prodlení, vypočítaný způsobem stanoveným ve článku 1734....“

Článek 1729 odst. 1

„... pokud nelze akceptovat, že daňový dlužník jednal v dobré víře, zvýší se daně odpovídající skutkům uvedeným ve článku 1728 o: 30%, pokud výše nepřiznané daně nepřesáhne polovinu daně skutečně splatné; 50%, pokud výše nepřiznané daně přesáhne jednu polovinu daně skutečně splatné; a 100% bez ohledu na výši nepřiznané daně, pokud je daňový dlužník vinen z podvodu.“

Článek 1731

„Pokud se týče daně z obratu a podobných daní, registračních poplatků, kolkovného, poplatků v souvislosti s katastrem nemovitostí a daní podobných těmto poplatkům a takových celních poplatků, daně z příjmů, učňovské daně, zaměstnavatelských příspěvků na financování odborného místního školení a odpočtů daně z příjmů, a pokud nelze akceptovat, že by daňový dlužník jednal v dobré víře, mají nedostatky, nepřesnosti či opomenutí uvedená ve článku 1728 za následek daňovou pokutu ve výši dvojnásobku částky daňových přírážek stanovených ve článku 1729, stanovenou na základě výše nepřiznané daně jako u těchto přírážek. V případě daně z obratu a podobných daní musí být výše takové daně vyměřena způsobem odděleného zpracování každého období, které se bere v úvahu pro vyměřovací základ daně z příjmů, jakož i případné prověřované části běžného finančního roku.“

35. V případě nezaplacení lze uložit trest odnětí svobody. Článek 1845 bis obecného daňového zákoníku – který se od 1. ledna 1982 stal článkem L 271 zákona o daňovém řízení – stanoví: „Nezaplacení daní uvedených ve článku 1844 bis může mít bez ohledu na případné právní námitky či nesporné žádosti o odklad nebo snížení za následek trest odnětí svobody za nezaplacení, jak je uvedeno v části VI knihy V trestního řádu. Předseda soudu – tribunal de grande instance – o takovém trestu odnětí svobody případně rozhodne a stanoví jeho délku. Trest odnětí svobody za nezaplacení je okamžitě vykonatelný. ...“

2. Současný systém

36. Zákon č. 87–502 ze dne 8. července 1987, tedy z pozdějšího data než skutkové okolnosti případu, zavedl nový systém, který se uplatňuje na skutky společné všem daním a kombinuje dva znaky: úrok z prodlení s jednotnou sazbou 0,75% měsíčně, který je splatný bez ohledu na jiné tresty; a zvláštní zvýšení, která mají trestat za hlavní skutky vztahující se k daňovému základu a vybírání daně. Článek 1729 odst. 1 obecného daňového zákoníku tedy nyní zní takto: „Pokud daňové přiznání nebo jiný dokument uvádí daňový základ nebo informaci použitou při vyměrování daně, která je nedostatečná, nepřesná nebo neúplná, částka daně, kterou je daňový poplatník povinen zaplatit, se zvýší o úrok z prodlení ... a o 40%, pokud byl zjištěn úmysl daňového poplatníka, nebo o 80%, pokud je tento vinen z podvodu nebo zneužití postupu ...“ Článek 1731 nyní stanoví: „1. Jakékoliv prodlení s platbou daní, cel, poplatků, dlužných a jiných částek ve prospěch daňového úřadu nebo opoždění platby splatných částek, uvedených ve článku 1679, v případě daně z příjmů ve prospěch státní pokladny (comptables directs du Trésor), nebo odpočtu u zdroje, uvedeném ve článku 1671 B, má za následek platbu úroku, stanoveného ve článku 1727, a daňové přírážky ve výši 5% z částky, jejíž platba byla zpožděna. 2. Tento úrok se vypočítá od prvního dne měsíce následujícího po podání přiznání nebo dokumentu, ve kterém daňový poplatník uznal svůj dluh, nebo, pokud se tak nestalo, od doručení daňového požadavku, vydaného daňovým úředníkem. 3. Daňová přírážka uvedená výše v odst. 1 se neuplatní, pokud zároveň s pozdním podáním přiznání nebo jiného dokumentu uvedeného ve článku 1728 byla provedena platba splatných částek. 4. U veškerých částek, které jsou splatné bez předchozího podání přiznání, se úrok vypočítá od prvního dne měsíce následujícího po měsíci, ve kterém měla být tato částka zaplacená, do posledního dne měsíce, ve kterém byla platba provedena.“

B. Trestní sankce

1. Systém uplatňovaný v dané době

37. Žadatel byl stíhán podle dvou ustanovení obecného daňového zákoníku, která před 1. červencem 1978 zněla:

Článek 1741

„... Kdo se podvodně vyhýbá celkovému či částečnému daňovému výměru nebo platbě daní, na které se vztahuje tento zákoník, nebo kdo se o to pokusí, ať úmyslným opomenutím podat daňové příznání ve stanovené lhůtě, nebo úmyslným zatajením části částek podléhajících dani, nebo zorganizováním své platební neschopnosti, nebo bráněním vybrání daně jinými úskoky, nebo jednáním jiným podvodným způsobem, musí kromě příslušných daňových trestů zaplatit pokutu od FRF 5 000 do FRF 30 000,- a vykonat trest odnětí svobody v trvání od jednoho do pěti let, nebo je povinen podstoupit pouze jeden z těchto dvou trestů. ...“

Článek 1743

„Tresty uvedené ve článku 1741 se uplatní také na: 1. každého, kdo vědomě neprovede nebo nezajistí provedení zaúčtování nebo kdo provede nebo zajistí provedení nepřesných nebo nepravdivých zaúčtování v deníku a rozvaze, ... nebo v dokumentech, které je nahrazují. ...“

2. Současný systém

38. Článek 1741 byl novelizován pouze ohledně zvýšení maximální výše pokuty na FRF 500 000. Článek 1743 novelizován nebyl.

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

39. Pan Bendenoun podal svou žádost ke Komisi dne 9. září 1986. Opíraje se o své právo na spravedlivé řízení (článek 6 odst. 1 Úmluvy) před trestními a správními soudy, si stěžoval, že neměl přístup k celnímu spisu jako celku, zatímco daňový úřad zaslal správním soudům proti němu jisté důkazy. Tvrdil také, že došlo k porušení jeho práva na pokojné užívání jeho majetku (článek 1 Protokolu č. 1) tím, že v důsledku různých státních rozhodnutí musel francouzskému státu zaplatit nemalé částky.

40. Dne 6. července 1990 prohlásila Komise stížnost, týkající se řízení před trestními soudy, za nepřijatelnou a zbývající část stížnosti (č. 12547/86) za přijatelnou. Ve své zprávě ze dne 10. prosince 1992 (podle článku 31) vyjádřila svoje stanovisko poměrem hlasů deset ku dvěma, že došlo k porušení článku 6 odst. 1, a jednomyslně, že není nezbytné posuzovat případ také podle článku 1 Protokolu č. 1.

ZÁVĚREČNÁ PODÁNÍ K SOUDU

41. Ve svém zápisu vláda žádala Soud, aby rozhodl, „že se ustanovení článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy na tento případ neuplatní; nebo jinak, že Francie neporušila zásadu rovnosti stran na základě skutečností, které zavdaly příčinu ke stížnosti pana Bendenouna.“

42. Právní zástupce žadatele požádal Soud, aby „(a) rozhodl, že v tomto případě došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy; (b) rozhodl, že žadateli se nedostalo spravedlivého řízení; (c) rozhodl, aby podle článku 50 Úmluvy a prostřednictvím spravedlivého zadostiučinění francouzská vláda nemohla požadovat vybrání daně (splatné daně a pokut) stanovené v dopise daňového úřadu ze dne 23. října 1984, ... a rozhodl, že francouzská vláda musí vrátit žadateli veškeré částky, které tento přímo či nepřímo francouzské státní pokladně zaplatil na základě zmíněných výměrů; a (d) rozhodl, že prostřednictvím spravedlivého zadostiučinění z důvodu nemajetkové újmy je francouzská vláda povinna žadateli zaplatit částku ve výši FRF 100 000 a FRF 141 500 na ná-

kladech a výdajích.“

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy

43. Pan Bendenoun si stěžoval, že se mu u daňových přírážek, které na něj byly uvaleny, nedostalo před správními soudy spravedlivého řízení. Opíral se o článek 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví: „Při rozhodování o ... trestních obvinění proti sobě má každý právo na spravedlivé ... projednání ... soudem ...“

A. Uplatnění článku 6 odst. 1

44. Žadatel a Komise se shodují, že se článek 6 odst. 1 na tento případ vztahuje.

45. Vláda zastávala opačný názor. Podle jejího podání se zmíněná řízení netýkala „trestního obvinění“, jelikož daňové přírážky, které byly na pana Bendenouna uvaleny, vykazovaly veškeré znaky správní pokuty ve smyslu precedenčního práva Soudu (viz rozsudek Engel a ostatní versus Holandsko ze dne 8. června 1976 a rozsudek Öztürk versus Německo ze dne 21. února 1984, série A č. 22 a 73). Toto stanovisko se uplatnilo především při klasifikaci francouzského práva. Obecný daňový zákoník zařazuje zmíněná zvýšení mezi „daňové sankce“, a nikoliv mezi „trestní sankce“ (viz výše uvedené body 33 a 34). Právě toto se vztahovalo na povahu skutku. Jednání, ze kterého byl žadatel obviněn, bylo definováno jako „podvod“ („manoeuvres frauduleuses“), nikoliv jako „daňový únik“ („soustractions frauduleuses“); Státní rada posoudila první delikt jako daňový přeštep a druhý jako trestný čin. Povaha a míra přislosti trestu nebyly takové, aby podmiňovaly rozdílné závěry. Daňové přírážky uložil daňový úřad pod dohledem správních soudů, nikoliv tedy soud trestní; tyto byly vypočteny na základě dodatečného daňového výměru a tudíž byly přímo úměrné původně nepřiznané dani; nepředstavovaly alternativní řešení k opatrovníckému trestu a nikdy neměly za následek ztrátu práv; povinnost jejich platby přecházela v případě úmrtí daňového poplatníka na dědice; a nevztahovala se na ně ustanovení o recidivě, pomoci a návodu, souhrnném a úhrnném trestu či provedení zápisu v rejstříku trestů.

46. Pokud se týče obecných aspektů francouzského systému daňových přírážek v případě, kdy daňový poplatník nejednal v dobré víře, má Soud za to, že s přihlédnutím k velkému množství skutků typu uvedeného ve článku 1729 odst. 1 obecného daňového zákoníku (viz výše uvedený bod 34) musí mít smluvní státy možnost zmocnit daňový úřad ke stíhání a trestání takových činů, a to i v případě, že jsou přírážky ukládané jako trest vysoké. Takový systém není neslučitelný se článkem 6 Úmluvy, jelikož daňový poplatník může napadnout každé rozhodnutí, které se jej týká, u soudu, který funguje u tohoto ustanovení jako pojistka.

47. V daném případě Soud nepodceňuje důležitost některých argumentů, které uvedla Vláda. Ve světle precedenčního práva a zejména výše citovaného rozsudku ve věci Öztürk Soud však poukazuje na to, že čtyři skutečnosti naznačují opak. Za prvé, skutky, ze kterých byl pan Bendenoun obviněn, se staly podle článku 1729 odst. 1 obecného daňového zákoníku (viz výše uvedený bod 34). Toto ustanovení se vztahuje na všechny občany v postavení daňových poplatníků, a nikoliv na skupinu požívající zvláštní status. Stanoví určité požadavky, ke kterým v případě nesplnění přiřazuje tresty. Za druhé, daňové přírážky nemají představovat peněžitou náhradu škody, ale zásadně trest za účelem zabránění recidivě. Za třetí, ukládají se na základě obecného pravidla, jehož účelem je jak prevence, tak trestání. Konečně, v daném případě byly daňové přírážky velmi vysoké, a to ve výši FRF 422 534 v případě pana Bendenouna osobně a FRF 570 398 v případě jeho společnosti (viz výše uvedený bod 13); pokud by nezaplatil, byl by povinen se podrobit trestu odnětí svobody, vynesenému trestními soudy (viz výše uvedený bod 35). Po zvážení různých stránek případu Soud poukazuje na převahu stránek s trest-

něprávním pojmovým obsahem. Žádná z nich není sama o sobě rozhodující, avšak společně a v souhrnu tvoří předmětné „obvinění“ obviněním „trestním“ ve smyslu článku 6 odst. 1, který se tedy uplatní.

48. Tento závěr pro Soud znamená, že není nezbytné přihlížet k dodatečným daňovým výměrům (viz výše uvedené body 13 a 34), na které navíc osoby před Soudem položily velmi malý důraz.

B. Soulad se článkem 6 odst. 1

49. Žadatel si stěžoval na porušení zásady sporného řízení. Zatímco daňový úřad pečlivě a jednostranně vybral inkriminující dokumenty a předložil je správním soudům, on sám neměl přístup k celému spisu, který celnice sestavila a který nezahrnoval pouze zprávy, ale taktéž informace, na kterých se tyto zakládaly. Skutečnost, že mu daňový úřad ani správní soud ve Strasbourgu neposkytl kopii, o kterou opakovaně žádal (viz výše uvedené body 18 – 20), mu zabránila v tom, aby označil skutečnosti vyvracející jeho vinu a zejména nechal předvolat k výslechu anonymního informátora, který podnítl zahájení řízení.

50. Komise dospěla ke stejnému závěru. Nepochybně nezjistila, zda byly dokumenty z celního spisu takové povahy, aby prokázaly nebo neprokázaly „vinu“ pana Bendenouna, a odmítla spekulovat o tom, jaký mohl být výsledek napadaného řízení, kdyby měl žadatel celý spis k dispozici. Přesto však učinila jeden závěr, a sice ten, že žadatel mohl přijatelně argumentovat tím, že příslušné dokumenty obsahovaly informace podporující jeho případ, a zejména popírat údaje uváděné ve zprávách, které předložil daňový úřad. Komise poukázala také na to, že předseda správního soudu dvakrát neúspěšně žádal státního zástupce ve Strasbourgu o předložení celního spisu (viz výše uvedené body 18 a 20).

51. Vláda naopak uváděla, že ani v první instanci, ani v odvolacím řízení pan Bendenoun neshledal svoje postavení vůči daňovému úřadu jako nevýhodné. Správní soud ve Strasbourgu rozhodl o meritu věci ve světle pozorování stran a dokumentů v jejich držení. Jelikož měl za to, že mu byly předloženy dostačující informace, nečinil prozatímní rozhodnutí o tom, že by měl být celní spis předložen. Žádosti předsedy adresované státnímu zastupitelství nemohly toto rozhodnutí nahradit, zejména z toho důvodu, že nevězly z řad senátu a omezily se pouze na tlumočení žádostí právního zástupce žadatele. Daňový úřad přiložil ke svým tvrzením při řízení před správním soudem čtyři zprávy o výsleších provedených celními úředníky – dva výslechy pana Bendenouna a dva bývalých zaměstnanců společnosti ARTSBY 1881, odpovědných za fakturaci – které žadatel mohl zpochybnit. Na druhé straně daňový úřad upustil od citování deseti zpráv obsahujících inkriminující důkazy, ani nezmínil ostatních sedm, které neobsahovaly žádné užitečné informace o daňových záležitostech. Daňový úřad tedy nemůže být obviňován z toho, že provedl výběr k újmě žadatele a jeho práva na obhajobu. Pokud se týče utajených faktur, které byly zabaveny v jeho domě, pan Bendenoun je sám vypracoval a byl tedy obeznámen s jejich existencí a obsahem; kromě toho k nim měl přístup v trestním řízení a přiznal, že odpovídají jejich popisu podanému daňovým úřadem, a sice popisu jako dokumenty týkající se prodeje mincí. Státní rada rozhodla, že řízení v první instanci bylo zákonné, a měla taktéž za to, že nebylo nezbytné nařídít předložení celního spisu. Měla za dostačující dostupné informace, které byly potvrzeny závěry o skutečnostech, učiněnými v trestním řízení před odvolacím soudem v Colmaru v jeho rozsudku ze dne 13. května 1981 (viz výše uvedený bod 30) – závěry závaznými erga omnes.

52. Soud zdůrazňuje za prvé, že žadatelova tvrzení jsou relevantní pouze potud, že se řízení před správními soudy týkala podstaty obvinění z daňového úniku, který měl za následek daňové přírážky. Úkol Soudu je tedy omezen na zjištění, zda došlo k porušení respektování rovnosti stran, nebo obecněji práva na obhajobu potud, pokud se týče zjištění viny pana Bendenouna. Dále je nutné poukázat na to, že dokumenty, u kterých si žadatel stěžoval, že je marně požadoval, nepatřily mezi dokumenty, o které se daňové orgány opíraly. Za účelem zjištění viny pana Bendenouna daňové orgány použily pouze čtyři zprávy (viz výše uvedený bod 17) – citované Vlá-

dou – v nichž žadatel své celní přestupky uznává. Stížnost se tedy vztahuje na dokumenty, které nebyly obsaženy ve spisu předloženému správním soudům a které nepředstavovaly dokumenty, o které se opíral žadatelův oponent (viz mutatis mutandis rozsudek Schuler – Zraggen versus Švýcarsko ze dne 24. června 1993, série A č. 263, str. 18, bod 52). Soud nevyklučuje, že za daných okolností může pojetí spravedlivého řízení přesto mít za následek povinnost daňového úřadu vyhovět a poskytnout sporné straně určité dokumenty ze spisu, který se této strany týká, nebo přímo spis jako celek. Je však přinejmenším nezbytné, aby zmíněná osoba, byť stručně, uvedla pro svou žádost zvláštní důvody. Pan Bendenoun se domáhal předložení celého spisu, který byl skutečně objemný. Důkazy provedené před Soudem neprokazují, že by byl uvedl jakýkoliv přesný argument na podporu svého tvrzení, že bez ohledu na to, že připustil celní skutky, a na svá přiznání během trestního řízení, nemohl čelit obvinění z daňového úniku, aniž by měl kopii tohoto spisu. Toto opomenutí je přitom tím spíše na újmu jeho případu, jelikož si byl vědom existence a obsahu většiny dokumentů a on i jeho právník měli přístup ke kompletnímu spisu v každém stadiu trestního vyšetřování (viz výše uvedený bod 26).

53. Závěrem: z informací, které měl Soud k dispozici, nevyplývá, že by nepředloženi dokumentů porušilo právo na obhajobu nebo zásadu rovnosti stran. K porušení článku 6 odst. 1 tedy nedošlo.

II. Údajné porušení článku 1 Protokolu č. 1

54. V řízení před Komisí se žadatel opíral také o článek 1 Protokolu č. 1. Na tento článek se v řízení před Soudem už neodvolával a Soud nemá za to, že by měl o věci jednat na základě vlastního návrhu.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. rozhoduje, že se v tomto případě uplatní článek 6 odst. 1 Úmluvy a že nedošlo k jeho porušení;
2. rozhoduje, že není nezbytné zabývat se případem podle článku 1 Protokolu č. 1.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 24. února 1994

Marc-André EISSEN
tajemník Soudu

Rolv RYSSDAL
předseda Soudu

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

27. října 1994

VĚC KROONOVÁ A OSTATNÍ

(Rozsudek ve věci Kroonová a ostatní versus Nizozemí)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu se článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvoří následující soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Gölcüklü, S. K. Martens, I. Foighel, A. N. Loizou, J. M. Morenilla, A. B. Baka, G. Mifsud Bonnici, D. Gotchev a dále H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po tajné poradě, která se konala dne 21. dubna a 20. září 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Příklad byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 3. července 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 18535/91) proti Nizozemskému království, předložené Komisi podle článku 25 třemi nizozemskými občany, Catharinou Kroonovou, Ali Zerroukem a Samirem M'Hallem-Drisssem, dne 15. května 1991. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Nizozemí uznalo obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 8 Úmluvy, ať samostatně, nebo ve spojení se článkem 14.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatelé uvedli, že si přejí účastnit se řízení, a ustanovili právníka, který je bude zastupovat (ust. 30).

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan S. K. Martens, zvolený soudce nizozemské národnosti (článek 43 Úmluvy) a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 25. srpna 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pánů F. Gölcüklü, I. Foighela, A. N. Loizou, J. M. Morenilly, A. B. Baky, G. Mifsud Bonniciho a D. Gotcheva (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem nizozemské vlády (dále jen „Vláda“), právníkem žadatelů a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a ust. 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 26. listopadu 1993 zápis Vlády a dne 30. listopadu 1993 zápis žadatelů. Tajemník Komise informoval tajemníka Soudu o tom, že delegát Komise přednese svá stanoviska při jednání.

5. Dne 6. prosince 1993 Komise předložila určité dokumenty ze spisu o řízení před ní, které si na základě pokynů předsedy Soudu vyžádal tajemník Soudu.

6. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu, který žadatelům povolil používání holandského jazyka (ust. 27 § 3), se dne 19. dubna 1994 konalo veřejné jednání v Paláci lidských práv ve Strاسبourgu. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu pan K. de Vey Mestdagh, Ministerstvo zahraničních věcí, zástupce vlády; pan E. Lukács, Ministerstvo spravedlnosti, poradce;

(b) za Komisi

pan C. L. Rozakis, delegát;

(c) za žadatele

pan A. W. M. Willems, advokát a zprostředkovatel, právní zástupce

Soud vyslechl úvodní přednesy pánů Rozakise, Willemse a de Vey Mestdagha, jakož i odpovědi na své otázky.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Zvláštní okolnosti případu

7. První žadatelka, Catharina Kroonová, narozená v roce 1954, je nizozemskou občankou. Druhý žadatel, Ali Zerrouk, narozený v roce 1961, byl v době událostí, které jsou předmětem stížnosti, marockým občanem a později získal nizozemské občanství. I když v té době nežili ve společné domácnosti, udržovali mezi sebou stálý poměr, z něhož se v roce 1987 narodil třetí žadatel, Samir M'Halleem-Driss; tento má jak marocké, tak nizozemské občanství. Všichni tři žadatelé žijí v Amsterdamu.

8. V roce 1979 se paní Kroonová provdala za pana Omara M'Halleem-Drisse, marockého občana. Manželství se na konci roku 1980 zhroutilo. Poté paní Kroonová žila odděleně od svého manžela a ztratila s ním kontakt. Z úředních záznamů vyplývá, že její manžel opustil Amsterdam v lednu 1986 a do dnešního dne není známo místo jeho pobytu.

9. Samir se narodil 18. října 1987. Byl zapsán do matriky jako syn paní Kroonové a pana M'Halleem-Drisse. Paní Kroonová podala měsíc po Samirově narození návrh na rozvod manželství u krajského soudu v Amsterdamu (arrondissementsrechtbank). Proti podání nebyly vzneseny žádné námitky a rozvod nabyl právní moci zápisem rozsudku krajského soudu do matriky dne 4. července 1988.

10. Dne 13. října 1988, opírajíce se o článek 1:198 odst. 1 občanského zákoníku (Burgerlijk Wetboek – „OZ“ – viz níže uvedený bod 19), paní Kroonová a pan Zerrouk požádali amsterodamského matrikáře (ambtenaar van de burgerlijke stand), aby dovolil paní Kroonové učinit před ním prohlášení o tom, že pan M'Halleem-Driss není Samirovým otcem, a tak umožnil, aby pan Zerrouk uznal dítě za vlastní. Matrikář tuto žádost zamítl dne 21. října 1988. Ačkoliv vyjádřil svou účast, poukázal na to, že se Samir narodil za trvání manželství paní Kroonové s panem M'Halleem-Drisse, takže v případě, že tento nepodá návrh na zahájení řízení o popření otcovství (viz níže uvedené body 18 a 21), není podle současného nizozemského práva uznání otcovství jiným mužem možné.

11. Dne 9. ledna 1989 paní Kroonová a pan Zerrouk podali žádost ke krajskému soudu v Amsterdamu o vydání příkazu, který by matrikáři uložil, aby do matriky doplnil prohlášení paní Kroonové o tom, že pan M'Halleem-Driss není Samirovým otcem, a uznání otcovství k Samirovi panem Zerroukem. Navrhovatelé se opírali se o článek 8 Úmluvy, a to buď samostatně, nebo ve spojení s článkem 14, a zdůrazňovali, že zatímco bývalému manželovi paní Kroonové by bylo umožněno jeho otcovství k Samirovi popřít, ji popřít jeho otcovství k jejímu dítěti umožněno nebylo. Krajský soud tuto žádost zamítl dne 13. června 1989. Rozhodl, že i přes oprávněné přání paní Kroonové a pana Zerrouka, aby byly úředně uznány biologické vztahy, jejich žádost musí být zamítnuta, protože Samir byl podle tehdejšího práva legitimním dítětem pana M'Halleem-Drisse. Existovalo pouze několik výjimek z pravidla, že manžel matky je považován za otce dítěte narozeného za trvání manželství. Toto bylo zdůvodněno zájmy právní jistoty, které jsou v této oblasti velmi důležité, a potřebou chránit práva a svobody jiných. Tehdejší právo tedy nebylo v souladu se článkem 8 a článkem 14 Úmluvy.

12. Paní Kroonová a pan Zerrouk se odvolali k amsterodamskému odvolacímu soudu (gerechtshof), přičemž se znovu opírali o články 8 a 14. Odvolací soud toto odvolání dne 8. listopadu 1989 zamítl. Měl za to, že se článek 8 uplatní, avšak že nebyl porušen. Omezení práva matky na popření otcovství jejího manžela splňovalo požadavky článku 8 odst. 2. Došlo však k porušení článku 14 ve spojení se článkem 8, jelikož neexistoval skutečný důvod pro odlišné zacházení, které právo zavedlo mezi manželi tím, že manželce neposkytlo na rozdíl od manžela možnost popřít manželovo otcovství. Odvolání však přesto nelze vyhovět; soud nemá pravomoc vyhovět žádosti žadatelů, protože by to vyžadovalo vytvoření nového nizozemského zákona, včetně správného řízení, což přesahuje hranice soudní pravomoci tvořit právo. Pouze zákonodárná moc může rozhod-

nout o tom, jak nejlépe vyhovět článku 14 Úmluvy, pokud se týče možnosti popření otcovství k dítěti narozenému v manželství.

13. Paní Kroonová a pan Zerrouk poté podali odvolání na základě právních důvodů k Nejvyššímu soudu (Hoge Raad). Argumentovali za prvé tím, že odvolací soud porušil článek 8 Úmluvy tím, že měl za to, že omezení možnosti matky popřít otcovství jejího manžela, stanovená článkem 1:198 OZ, přesněji skutečnost, že tak mohla učinit pouze u dítěte, které se narodilo po rozluce manželství, splňuje požadavky článku 8 odst. 2. Odvolací soud nedostatečně zvažil dotčené zájmy. Měl vzít na jedné straně v úvahu příslušnou váhu zájmů biologického otce a jeho dítěte a na straně druhé zájmy chráněné právními předpisy. Odvolací soud měl upřednostnit zájmy prvně uvedené, kterým by v tomto případě bylo nejlépe vyhověno přerušením právního vztahu mezi Samírem a panem M'Hallem-Drisssem a založením takového vztahu mezi Samírem a panem Zerroukem, který má podle článku 8 Úmluvy právo na uznání svého rodinného vztahu. Navíc tvrdili, že ze závěru odvolacího soudu o porušení článku 14 vyplývá, že uvedený střet nelze za žádných okolností podřazovat článku 8 odst. 2. Za druhé argumentovali tím, že rozhodnutím o tom, že nemá pravomoc vyhovět žádosti žadatelů, jelikož by si to vyžádalo vytvoření nového nizozemského zákona, porušil odvolací soud článek 14 ve spojení se článkem 8. Podle podání žadatelů neexistoval důvod se domnívat, že diskriminaci, o jejíž existenci soud správně rozhodl, může odstranit pouze zákonodárná moc; to postačuje k tomu, aby se nepřihlíželo k požadavku, aby se dítě narodilo po rozluce manželství jeho matky.

14. Na základě poradního stanoviska generálního advokáta Nejvyšší soud odvolání dne 16. listopadu 1990 zamítl. Nerozhodoval o tom, zda článek 1:198 OZ porušil článek 8, popř. článek 14 ve spojení se článkem 8. Měl za to, že to není nezbytné, protože souhlasil s odvolacím soudem v tom, že i kdyby k takovému porušení došlo, překračovalo by řešení problému nahrazení článku 1:198 OZ hranice soudních pravomocí tvořit právo. Tento závěr se zakládal na tomto odůvodnění: „V této souvislosti nelze přehlížet skutečnost, že kdyby měla matka příležitost popřít otcovství [svého manžela] k [dítěti narozenému] v manželství, ihned by vznikla otázka o tom, jaká další omezení by se měla uplatnit, aby nebyly ohroženy zájmy dítěte na jistotě původu jeho legitimních rodičů, přičemž tento zájem dítěte obecně má a ten je také součástí podstaty současného systému. Z tohoto důvodu byla tato omezení také začleněna do návrhu novely zákona o původu (Wetsvoorstel Herziening Afstammingsrecht; Bijlage bij de Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal – příloha ke sbírce Dolní sněmovny Parlamentu –, 1987 – 88, 20626, články 201 a násl.), který Parlament v současné době projednává ... Není jisté, zda by [taková omezení] byla v průběhu dalšího parlamentního projednávání zachována, doplněna či odstraněna, přičemž by si bylo lze představit mnoho variant, bylo by též nutné přihlídnout k potřebě zajištění rovného zacházení s otcem a matkou v tom smyslu, že nerovné zacházení v jakékoliv míře je nezákonné.“ Rozsudek Nejvyššího soudu byl uveřejněn v *Nederlandse Jurisprudentie* (nizozemská sbírka zákonů – „Sb.“), 1991, 475.

15. Po narození Samira se paní Kroonové a panu Zerroukovi narodily další tři děti: dcera Nadia v roce 1989 a dvojčata Jamal a Jamila v roce 1992. Ke všem prohlásil otcovství pan Zerrouk. Paní Kroonová a pan Zerrouk nežijí ve společné domácnosti. Žadatelé však tvrdí, že se pan Zerrouk podílí na péči a výchově jejich dětí.

II. Příslušné národní právo a praxe

A. Matrika

16. Každá obec má vlastní matriku, ve které vede narození (článek 1:16 odst. 1 OZ); matriku vede jeden či několik matrikářů narození, úmrtí a sňatků (článek 1:16 odst. 2). Zápis v matrice nebo v rodném listě uvádí jako otce matčina manžela, pokud byla matka vdaná v okamžiku porodu nebo v období 306 dnů bezprostředně

předcházejících porodu; ve všech ostatních případech se uvádí jméno otce pouze tehdy, pokud tento uzná otcovství k dítěti před nebo při okamžiku provedení zápisu (článek 1:17 odst. 1 /c/ OZ).

17. Určitá osoba nebo státní zástupce (officier van justitie) mohou podat návrh ke krajskému soudu, v jehož obvodu se daná matrika nachází, na nařízení opravy nebo doplnění matriky. Rozhodnutí krajského soudu se zasílá matrikáři narození, úmrtí a sňatků; oprava a doplnění se provede formou poznámky pod čarou nebo ve spodní části rodného listu (článek 1:29 odst. 1 – 3 OZ).

B. Určení otcovství a jeho uznání

18. Článek 1:197 OZ zní takto: „Manžel je otcem dítěte narozeného v manželství. Pokud se dítě narodí před 307. dnem následujícím po rozluce manželství a pokud se matka znovu nevdala, je jeho otcem bývalý manžel.“ Článek 1:197 OZ tedy stanoví dvě právní domněnky. Za prvé, u dítěte narozeného za manželství je předpokládán otcem manžel matky; za druhé, dítě narozené před 307. dnem následujícím po rozluce matčina manželství je předpokládáným potomkem matčina bývalého manžela. První domněnku může vyvrátit pouze manžel matky, který za tímto účelem musí poskytnout důkaz o opaku (články 1:199 – 200 OZ – viz níže uvedený bod 21). Druhou domněnku může vyvrátit buď matka, nebo její bývalý manžel; bývalý manžel matky však musí uvést důkaz, zatímco u matky postačí pouhé prohlášení (článek 1:198 OZ – viz následující bod).

19. Článek 1:198 OZ zní takto: „1. Matka může popřít, že dítě, které se jí narodilo do 306 dní následujících po rozluce manželství, je dítětem jejího bývalého manžela, a to tak, že o tom učiní prohlášení před matrikářem narození, úmrtí a sňatků, a to za podmínky, že otcovství k dítěti uzná jiný muž, a to listinou, ve které se jeho prohlášení zapíše ... 2. Prohlášení matky a uznání otcovství lze učinit pouze do jednoho roku od narození dítěte. 3. Prohlášení [matky] a uznání otcovství nabude účinnosti, pokud matka a muž, který uznává otcovství, uzavřou do jednoho roku od narození dítěte sňatek... 4. Pokud nabude právní moci rozsudek o zrušení uznání otcovství v řízení zahájeném bývalým manželem, také prohlášení matky ztratí svoji platnost. 5. ...“

20. Nejvyšší soud svým rozsudkem ze dne 17. září 1993 (Sb. 1994, 373) pozastavil účinnost článku 1:198 odst. 3 OZ. V daném případě, kdy se dítě narodilo do 306 dnů od rozluky manželství jeho matky, bylo zjištěno, že za prvé existoval vztah mezi dítětem a jeho biologickým otcem, který bylo možno pro účely článku 8 Úmluvy popsat jako „rodinný život“, a za druhé, že matka a biologický otec, kteří nechťeli uzavřít sňatek, chtěli dosáhnout popření otcovství bývalého manžela matky a uznání otcovství k dítěti jeho biologickým otcem. Nejvyšší soud shledal, že článek 1:198 odst. 3 OZ představuje „zásah“ ve smyslu článku 8, jelikož brání utvoření právně uznaných rodinných svazků v případě, že matka a biologický otec nejsou manželi. Při rozhodování o tom, zda je takový zásah přípustný podle ustanovení článku 8 odst. 2, Nejvyšší soud poukázal na to, že v době, kdy byl uzákoněn článek 1:198 odst. 3 OZ, se ochrana dítěte před zbavením jeho „legitimního“ postavení považovala za důležitější než umožnění vzniku svazků s jeho biologickým otcem. Od té doby se však příslušný význam těchto dvou protichůdných zájmů změnil; zejména po rozsudku Evropského soudu v případě *Marckx versus Belgie* (13. června 1979, série A č. 31) právní rozdíly mezi „legitimními“ a „nelegitimními“ dětmi do značné míry zmizely. S ohledem na tento vývoj již nelze říci, že by v případě, kde pro účely článku 8 Úmluvy existoval mezi dítětem a jeho biologickým otcem vztah na stupni „rodinného života“, význam udržení „legitimního“ postavení dítěte převažoval nad zájmem chráněným ve článku 1:198 odst. 3 OZ.

21. Článek 1:199 OZ zní: „Manžel může popřít otcovství k dítěti pouze žalobou podanou za tímto účelem proti matce a dítěti, které, pokud není zletilé, musí být v řízení zastupováno opatrovníkem ad litem, jmenovaným pro tento účel okresním soudem (kantonrechter).“ Článek 1:200 OZ zní: „1. Soud vyhoví žalobě na popření otcovství, pokud manžel nemůže být otcem. 2. Pokud v době, ve které bylo dítě zplodeno, neměl manžel s matkou pohlavní styk, nebo pokud žili v té době odděleně, soud také prohlásí žalobu na popření otcovství za

důvodnou, pokud nevyjdou najevo skutečnosti, ze kterých se zdá být možné, že manžel otcem dítěte je.“ Takové řízení je nutné zahájit do šesti měsíců ode dne, kdy se otec dozvěděl o skutečnosti, že se dítě narodilo; pokud však matka učinila prohlášení uvedené ve článku 1:198 OZ (viz výše uvedený bod 19), tato lhůta vyprší až za osmnácti měsíců po narození dítěte (článek 1:203 OZ).

22. V souladu s článkem 1:205 OZ se legitimita prokazuje rodičovstvím (afstamming) k osobě a sňatkem jejích rodičů. Pokud neexistuje rodný list, rodičovství k „legitimnímu“ dítěti je prokázáno nerušeným užíváním postavení „legitimního“ dítěte.

23. Článek 1:221 odst. 1 OZ zní: „Nelegitimní dítě má postavení nemanželského dítěte (natuurlijk kind) své matky. Uznáním otcovství nabývá postavení nemanželského dítěte svého otce.“ Článek 1:222 OZ zní: „Nelegitimní dítě a jeho potomci mají právně uznané rodinné svazky (familierechtelijke betrekkingen) s matkou dítěte a jejími pokrevními příbuznými, a po určení otcovství také s otcem a jeho pokrevními příbuznými.“ Článek 1:223 OZ zní takto: „Uznání otcovství lze učinit: (a) na rodném listu dítěte; (b) uznávací listinou vypracovanou matrikářem narození, úmrtí a sňatků; (c) notářským zápisem (notarile akte).“ Nevyžaduje se, aby muž, který uznává otcovství k „nelegitimnímu“ dítěti, byl jeho biologickým otcem. Pro muže navíc uznat otcovství k „legitimnímu“ dítěti není možné, a to i když je jeho biologickým otcem. Uznání otcovství podle článku 1:198 OZ (viz výše uvedený bod 19) může být na návrh bývalého manžela matky zrušeno, pokud muž, který otcovství k dítěti uznal, není jeho biologickým otcem (článek 1:225 odst. 3 OZ).

C. Osvojení rodičem a nevlastním rodičem dítěte (stiefouderadoptie)

24. Článek 1:227 OZ zní takto: „1. Osvojení nabývá účinnosti rozhodnutím krajského soudu na žádost manželského páru, který si přeje dítě osvojit. 2. Žádosti lze vyhovět pouze tehdy, pokud je osvojení zjevně v nejlepším zájmu dítěte pokud jde o přerušení svazků s [biologickými] rodiči a posílení svazků s rodiči adoptivními, a – v případě osvojení legitimního nebo nemanželského dítěte jednoho z adoptivních rodičů – pokud jde o přerušení svazků s druhým rodičem a posílení svazků s nevlastním rodičem, a to za podmínky, že jsou splněny podmínky stanovené v následujícím článku. 3. ... 4. ...“ § Článek 1:228 OZ zní: „1. K osvojení je nutné splnit tyto podmínky: (a) ... (b) dítě není legitimním nebo nevlastním dítětem legitimního nebo nevlastního dítěte jednoho z adoptivních rodičů; (c) ani jeden adoptivní rodič nesmí být mladší než osmnáct let a věkový rozdíl mezi ním a dítětem nesmí být větší než padesát let. (d) žádosti neodporuje rodič nebo rodiče s právně uznanými rodinnými svazky s dítětem. Soud však není povinen zamítnout žádost, které odporuje rodič, který byl dříve v době před více než dvěma lety předvolán k výslechu u příležitosti obdobné žádosti téhož páru, která však byla zamítnuta, ačkoliv byly dány podmínky stanovené níže v odstavcích (e) až (g); (e) ... (f) ... (g) adoptivní rodiče uzavřeli manželství nejméně pět let před dnem podání žádosti. 2. V případě osvojení legitimního nebo nemanželského dítěte jednoho z adoptivních rodičů se neuplatní podmínky stanovené pod písm. c) a g) předchozího odstavce. V případě osvojení legitimního dítěte jednoho z adoptivních rodičů se podmínka stanovená v písm. (d) nahradí podmínkou, že bývalý manžel, jehož manželství s manželkou nevlastního rodiče skončilo [rozvodem nebo rozlukou manželství po soudním rozloučení] a on nebo ona právně uznali rodinné svazky s dítětem, žádosti neodporuje. 3 ...“ Článek 1:229 odst. 1 OZ zní: „Osvojením osvojenec nabývá postavení legitimního dítěte adoptivních rodičů. Pokud však osvojenec již má postavení legitimního dítěte jednoho z manželů, kteří jej osvojili, podrží si je a osvojením nabývá postavení legitimního dítěte druhého manžela.“

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

25. Paní Kroonová, pan Zerrouk a Samir M'Hallem-Driss podali svou žádost ke Komisi dne 15. května 1991. Stěžovali si na to, že podle nizozemského práva nemohli dosáhnout uznání otcovství pana Zerrouka k Samiro-

vi a že zatímco ženatý muž může svoje otcovství k manželskému dítěti popřít, vdané ženě to dovoleno není; opírali se o článek 8 Úmluvy, a to samostatně i ve spojení se článkem 14. Dále tvrdili, že neuznáním jejich nároků jim Nejvyšší soud odepřel účinný opravný prostředek ve smyslu článku 13.

26. Dne 31. srpna 1992 prohlásila Komise stížnost (č. 18535/91) za přípustnou v části týkající se článků 8 a 14 Úmluvy a za nepřípustnou ve zbývající části. Ve své zprávě ze dne 7. dubna 1993 (článek 31) vyjádřila svoje stanovisko poměrem hlasů dvanáct ku šesti, že došlo k porušení článku 8 samostatně, a jednomyslně, že nedošlo k porušení článku 14 ve spojení se článkem 8.

ZÁVĚREČNÁ PODÁNÍ K SOUDU

27. Ve svém zápisu Vláda soudila, „že v tomto případě:

- se článek 8 neuplatní, nebo
- nedošlo k porušení článku 8 odst. 1, nebo
- omezení práv uvedených ve článku 8 odst. 1 je odůvodnitelné podle článku 8 odst. 2, a že
- nedošlo k porušení článku 14 ve spojení se článkem 8.“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 8 úmluvy

28. Žadatelé si stěžovali, že podle nizozemského práva nebylo paní Kroonové umožněno, aby před matrikou učinila prohlášení o tom, že pan M'Hallem-Driss není Samirovým otcem, v důsledku čehož pan Zerrouk nemohl otcovství k Samirovi uznat. Opírali se o článek 8 Úmluvy, který zní: „1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, svého obydlí a korespondence. 2. Státní orgán nesmí do výkonu tohoto práva zasahovat, kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a kdy je to v demokratické společnosti nebytné v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“ Vláda popírala, že by k nějakému porušení došlo, zatímco Komise souhlasila se žadateli.

A. Uplatnění článku 8

29. Vláda argumentovala tím, že vztah mezi panem Zerroukem na straně jedné a paní Kroonovou a Samirem na straně druhé nebyl na stupni „rodinného života“. Jelikož se Samir narodil z mimomanželského poměru, neexistoval mezi ním a panem Zerroukem žádný právně uznaný rodinný svazek ipso jure. Paní Kroonová a pan Zerrouk se navíc rozhodli neuzavřít manželství, a na základě tohoto rozhodnutí pan Zerrouk nežil ve společné domácnosti s paní Kroonovou a Samirem. Vláda také tvrdila, že pan Zerrouk žádným způsobem nepřispíval na péči a výchovu Samira a že neexistovalo nic, co by prokazovalo, že plnil roli Samirova „sociálního otce“. Komise poukázala na dlouhodobý vztah mezi paní Kroonovou a panem Zerroukem a na skutečnost, že nebylo zpochybněno, že pan Zerrouk není pouze Samirovým biologickým otcem, ale také biologickým otcem dalších tří dětí z tohoto vztahu narozených. Žadatelé poukazovali na to, že nizozemské právo nevyžaduje, aby muž žil s dítětem a jeho matkou, k tomu, aby měl právo na uznání otcovství k dítěti a tím založit právně uznané rodinné svazky. Namítali také, že pan Zerrouk ve skutečnosti věnoval polovinu svého času péči a výchově Samira a finančně ze svého skromného příjmu na něj přispíval.

30. V průběhu řízení v Nizozemí všichni zúčastnění, včetně matrikáře narození, úmrtí a sňatků, předpokládali, že daný vztah zakládá „rodinný život“ a že se tudíž článek 8 uplatní; toto stanovisko zastávaly také nizozemské soudy. V každém případě má Soud za to, že se pojem „rodinný život“ ve článku 8 nemá vztahovat výhrad-

ně na vztahy založené na manželském svazku a že může zahrnovat i jiné „rodinné svazky“ de facto, kde spolu strany žijí mimo manželství (viz mezi nejnovějšími případy rozsudek Keegan versus Irsko ze dne 26. května 1994, série A č. 290, strany 17 – 18, bod 44). I když může být společné žití u takového vztahu zásadně požadavkem, výjimečně lze použít také jiné faktory k prokázání, že vztah má dostatečnou stabilitu, aby mohl založit „rodinné svazky“ de facto; takový je právě tento případ, jelikož se paní Kroonové a panu Zerroukovi od roku 1987 narodily čtyři děti. Dítě narozené z takového vztahu je ipso jure částí takové „rodinné jednotky“ od okamžiku svého narození a na základě samotné této skutečnosti (viz rozsudek Keegan, tamtéž). Mezi Samirem a panem Zerroukem tedy existuje svazek na úrovni rodinného života bez ohledu na přispívání pana Zerrouka na péči a výchovu svého syna. Článek 8 se tedy uplatní.

B. Obecné zásady

31. Soud znovu opakuje, že zásadním předmětem článku 8 je ochrana jednotlivce proti svévolnému jednání ze strany veřejných orgánů. Navíc mohou existovat pozitivní povinnosti státu, spočívající ve skutečném „respektování“ rodinného života. Hranice mezi státními pozitivními a negativními povinnostmi podle tohoto ustanovení však samy o sobě neumožňují upřesnění jejich definice. Uplatnitelné zásady jsou však podobné. V obou souvislostech je nutné mít na zřeteli skutečnou rovnováhu, kterou je nutné udržet mezi soupeřícími zájmy jedince a společnosti jako celku; v obou souvislostech má stát k dispozici určitou míru uvážení (viz mezi nejnovějšími případy výše uvedený rozsudek Keegan, str. 19, bod 49).

32. V souladu se zásadami stanovenými Soudem v jeho precedenčním právu, kde rozhodoval o existenci rodinného svazku s dítětem, musí stát jednat způsobem stanoveným tak, aby umožnil rozvoj tohoto svazku a vznik právních pojištění, které by umožnily začlenění dítěte do jeho rodiny od okamžiku narození nebo co nejdříve poté (viz mutatis mutandis výše uvedený rozsudek Keegan, str. 19, bod 50).

C. Soulad se článkem 8

33. Žadatelé namítali, že článek 8 odst. 1 ukládá Nizozemí pozitivní povinnost umožnit panu Zerroukovi uznání otcovství k Samirovi jako svému dítěti a tedy založení právně uznaných rodinných svazků mezi těmito dvěma osobami. Jinými slovy namítali, že existence právních předpisů, které takové uznání znemožňují, představuje „zásah“ do jejich práva na respektování jejich rodinného života a že takový zásah není v demokratické společnosti nezbytný.

34. Vláda tvrdila, že i za předpokladu existence „rodinného života“ Nizozemí zcela splnilo své pozitivní povinnosti, které vůči žadatelům mohlo mít. Poukázala za prvé na možnost „osvojení nevlastním rodičem“ (viz výše uvedený bod 24), tj. osvojení Samira paní Kroonovou a panem Zerroukem. Je pravda, že tato možnost byla podmíněna neexistencí odporu ze strany pana Omara M'Hallem-Drisse a uzavřením manželství paní Kroonové a pana Zerrouka. Možnost námitek ze strany pana M'Hallem-Drisse však přestala existovat; pokud na základě svých vlastních zdůvodnění paní Kroonová a pan Zerrouk nehodlali manželství uzavřít, nebyl to stav věci, za který lze činit odpovědným stát, protože tento nepostavil jejich manželství do cesty žádné překážky. Navíc podle připravovaných právních předpisů by nesezdanému rodiči, který dříve vykonával výhradní rodičovství nad svým dítětem, bylo umožněno společné opatrovnictví s jeho partnerem; toto by partnerovi poskytlo úplnou právní jistotu, a to na stejném základě jako rodiči. Jinými slovy Vláda argumentovala tím, že pokud došlo k „zásahu“ do práva žadatelů na respektování jejich rodinného života, bylo to „v demokratické společnosti nezbytné“ v zájmu právní jistoty.

35. Podle názoru Komise skutečnost, že podle nizozemského práva nemohl nikdo jiný než pan Omar M'Hallem-Driss své otcovství popřít a že pan Zerrouk nemohl otcovství k Samirovi uzнат, představuje nedostatečné respektování soukromého a rodinného života žadatelů v rozporu s pozitivní povinností stanovenou článkem 8.

36. Soud má za to, že bylo v tomto případě zjištěno, že se vztah mezi žadateli kvalifikuje jako „rodinný život“ (viz výše uvedený bod 30). Na straně příslušných orgánů tedy existuje pozitivní povinnost umožnit, aby mezi panem Zerroukem a jeho synem Samirem byly založeny úplné rodinné vztahy, a to co nejrychleji.

37. Podle nizozemského práva je běžným nástrojem založení rodinných svazků mezi panem Zerroukem a Samirem uznání otcovství (viz výše uvedený bod 23). Jelikož je však Samír „legitimním“ synem pana Omara M’Hallem–Drisse, pan Zerrouk by byl pouze v takovém postavení, kdy by mohl otcovství k Samirovi uznat teprve po úspěšném popření otcovství pana M’Hallem–Drisse. Kromě samotného pana M’Hallem–Drisse, jehož pobyt není znám, mohla otcovství pana Omara M’Hallem–Drisse popřít pouze paní Kroonová. Podle článku 1:198 OZ však možnost matky „legitimního“ dítěte popřít otcovství svého manžela existovala a stále existuje pouze u dítěte narozeného do 306 dnů od rozluky manželství (viz výše uvedený bod 19). Paní Kroonová nemohla této možnosti využít, jelikož se Samír narodil ještě za trvání manželství. Toto samozřejmě Vláda nepopírala.

38. Vláda však tvrdila, že k dosažení stejného výsledku vedly jiné cesty. První taková možnost, kterou Vláda navrhovala, by ze Samíra učinila „legitimní“ dítě pana Zerrouka a paní Kroonové. Vyžadovala by však, aby paní Kroonová a pan Zerrouk uzavřeli manželství. Ti je však z nějakého důvodu uzavřít nechtěli. Jediné řešení, které umožňuje otci založit právní svazek s dítětem, se kterým má svazek na úrovni rodinného života, a to pouze za podmínky, že se ožení s matkou dítěte, nelze považovat za slučitelné se zmínkou o „respektování“ rodinného života.

39. Druhá možnost, kterou navrhovala Vláda, a sice společné opatrovnictví, také není přijatelným řešením. I když připravovaná právní úprava vstoupí v platnost, jak předpokládá Vláda, společné opatrovnictví se právních svazků mezi Samírem a panem Omarem M’Hallem–Drissem nedotkne. Nová právní úprava bude i nadále bránit vzniku takových svazků mezi Samírem a panem Zerroukem.

40. Podle názoru Soudu vyžaduje „respektování“ „rodinného života“, aby biologická a sociální skutečnost převážila nad právní domněnkou, která se v tomto případě rozplývá tvář v tvář jak zjištěným skutečností, tak přáním dotčených osob, aniž by měl kdokoliv prospěch. Soud tedy uzavírá, že i s přihlédnutím k míře uvážení, které stát má, Nizozemí žadatelům nezajistilo „respektování“ jejich rodinného života, na které mají podle Úmluvy právo. Došlo tedy k porušení článku 8.

II. Údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení se článkem 8

41. Žadatelé si také stěžovali na to, že zatímco nizozemské právo umožňovalo manželovi matky dítěte popřít otcovství, matčino právo na napadení manželova otcovství bylo mnohem více omezeno. Opírali se o článek 14 Úmluvy, který zní: „Užívání práv a svobod, stanovených v této Úmluvě, musí být zajištěno bez diskriminace z jakéhokoliv důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek nebo jiné postavení.“

42. Soud má za to, že se tato námitka v podstatě shoduje s námitkou podle článku 8. Při shledání porušení tohoto ustanovení Soud se nedomnívá, že by podle tohoto článku ve spojení se článkem 14 vyvstávaly jakékoliv další otázky.

III. Uplatnění článku 50 Úmluvy

43. Podle článku 50 Úmluvy: „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z ... Úmluvy a jestliže vnit-

rostační právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

44. Žadatelé tvrdili, že utrpěli nemajetkovou újmu v důsledku toho, že Nizozemí neumožnilo založení právních rodinných svazků podle jejich přání. Jelikož podle nizozemského práva nebylo možné dosáhnout restitutio in integrum, požadovali náhradu ve výši 30 000 holandských guldenů (NLG).

45. Soud má za to, že je pravděpodobné, že nemožnost získání právního uznání jejich rodinných svazků způsobila žadatelům určité frustrace. Tyto jsou však dostatečně kompenzovány rozhodnutím Soudu o porušení Úmluvy.

B. Náklady a výdaje

46. Pokud se týče nákladů a výdajů vynaložených v řízení před orgány Úmluvy, žadatelé požadovali NLG 26 000 plus daň z přidané hodnoty na odměnu právníka (65 hodin po NLG 400), NLG 250 na drobné výdaje a nespecifikovanou částku na cestovní náklady a diety v souvislosti s účastí jejich zástupce při jednání Soudu.

47. Soud znovu opakuje, že nároky na náklady a výdaje připouští pouze v částce, ve které byly skutečně a nezbytně vynaloženy, a ve přiměřené míře. V tomto případě Soud shledává přiměřeným přiznat NLG 20 000 na odměnu právníka, méně 13 855,85 francouzských franků (FRF), které Rada Evropy zaplatila za právní pomoc; k výsledné částce se připočte příslušná daň z přidané hodnoty. Soud však zamítá nároky na drobné výdaje a cestovní výdaje a diety pana Willemse, jelikož tyto jsou hrazeny systémem právní pomoci Rady Evropy.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. rozhoduje poměrem osmi hlasů k jednomu, že se v tomto případě uplatní článek 8 Úmluvy;
2. rozhoduje poměrem hlasů sedm ku dvěma, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy;
3. rozhoduje jednomyslně, že podle článku 14 Úmluvy ve spojení se článkem 8 nevznikly žádné další otázky;
4. rozhoduje jednomyslně o nároku na náhradu nemajetkové újmy tak, že závěr o tom, že došlo k porušení, sám o sobě představuje dostatečné spravedlivé zadostiučinění;
5. rozhoduje poměrem hlasů osm ku jednomu, že musí žalovaný stát žadatelům do tří měsíců zaplatit částku NLG 20 000 (dvacet tisíc holandských guldenů) méně FRF 13 855,85 (třináct tisíc osm set padesát pět francouzských franků a osmdesát pět centimů), převedených na holandské guldeny podle směnného kursu platného k datu vyhlášení tohoto rozsudku, plus případnou daň z přidané hodnoty na základě výsledné částky, a to za právní náklady a výdaje;
6. zamítá ostatní požadavky na spravedlivé zadostiučinění

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 27. října 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník Soudu

Rolv RYSSDAL
předseda Soudu

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRAVA

24. srpna 1993

VĚC MASSA

(Rozsudek ve věci Massa versus Itálie)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, R. Macdonald, C. Russo, A. Spielmann, S. K. Martens, I. Foighel, Sir John Freeland, A. B. Baka, M. A. Lopes Rocha a dále M. – A. Eissen, tajemník Soudu, a H. Petzold, zástupce tajemníka Soudu, po tajné poradě, která se konala dne 23. dubna a 23. června 1993, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 10. července 1992, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 14399/88) proti Italské republice, předložené Komisí podle článku 25 italským občanem, panem Aldem Massou, dne 2. listopadu 1988. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Itálie uznala obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 odst. 1.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatel uvedl, že si přeje se zúčastnit řízení, a ustanovil právníka, který jej bude zastupovat (ust. 30).

3. Dne 26. září 1992 předseda Soudu v souladu s ust. 21 § 6 a v zájmu řádného soudního řízení rozhodl, že bude k posouzení tohoto případu a případů Scuderi a M. R. versus Itálie ustaven jediný Senát.

4. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan C. Russo, zvolený soudce italské národnosti (článek 43 Úmluvy) a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 26. září předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu taktéž vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pana R. Macdonalda, A. Spielmanna, S. K. Martense, I. Foighela, Sira Johna Freelanda, A. B. Baky a M. A. Lopes Rochy (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

5. Pan Ryssdal se ujal úřadu předsedy Senátu (ust. 21 § 5) a prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem italské vlády (dále jen „Vláda“), delegátem Komise a právníkem žadatele postup řízení (ust. 37 § 1 a ust. 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 8. listopadu 1992 požadavek pana Massy na spravedlivé zadostiučinění (podle článku 50 Úmluvy), dne 25. listopadu zápis Vlády a dne 19. ledna 1993 postřehy delegáta Komise.

6. Dne 18. prosince 1992 Komise předložila spis o řízení před ní, který si vyžádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.

7. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu, který žadatelé udělil povolení používat italský jazyk (ust. 27 § 3), se jednání konalo veřejně dne 21. dubna 1993 v Paláci lidských práv ve Strasbourgu. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu

pan G. Raimondi, magistrato, přidělený diplomatické právní službě, Ministerstvo zahraničních věcí, zástupce vlády;

(b) za Komisi

paní J. Liddy, delegát;

(c) za žadatele

pan G. Massa, advokát, právní zástupce.

Soud vyslechl úvodní přednesy a vyjádření těchto osob.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

8. Pan Aldo Massa, bývalý armádní důstojník, žije ve Viareggio (v provincii Lucca).

9. Dne 9. května 1967 požádal ministerstvo školství o důchod na dožití, a to po své zemřelé manželce, která byla ředitelkou školy. Usnesením ze dne 21. března 1968, oznámeným dne 19. dubna 1968, ministerstvo tuto žádost zamítlo. Dne 1. července 1968 pan Massa podal odvolání u revizního soudu, ve kterém namítal, že usnesení bylo neústavní, neboť porušilo zásadu rovnosti, zaručenou článkem 3 Ústavy. Odvolání bylo dne 6. února 1976 zamítnuto.

10. Dne 25. ledna 1980 ústavní soud vynesl rozsudek, kterým stanovil zpětnou účinnost zákona č. 33 ze dne 9. prosince 1977 o rovnosti zacházení s muži a ženami v oblasti zaměstnávání. Pan Massa byl tedy nyní oprávněn požadovat důchod na dožití. Dne 20. října 1980 o něj požádal ministerstvo školství, které mu dne 16. května 1981 kladně odpovědělo. Důchod mu byl však přiznán s účinností teprve od 18. prosince 1977, tedy od data účinnosti zákona č. 33. O několik měsíců dříve, dne 1. dubna 1980, pan Massa podal „zvláštní“ odvolání k italskému prezidentu, ve kterém si stěžoval na svoji situaci.

11. Dne 23. dubna 1985 pan Massa požádal revizní soud o zrušení ministerského rozhodnutí ze dne 16. května 1981 a o přiznání příslušného důchodu s účinností od prvního dne měsíce následujícího po smrti jeho manželky (23. března 1967).

12. Dne 29. června 1985 byl spis postoupen nejvyššímu státnímu zástupci, aby tento mohl případ připravit a předložit svá podání, která byla předložena dne 5. března 1986.

13. Dne 10. ledna 1987 předseda příslušného kolegia revizního soudu nařídil jednání ve věci na 11. květen 1987. Dne 18. července 1986 žadatel zaslal do podatelny sdělení, ve kterém – neúspěšně – žádal o rychlejší projednání svého případu. Při jednání revizní soud nařídil příslušným úřadům, aby předložily určité dokumenty nezbytné k vydání rozhodnutí. Tyto dokumenty byly předloženy 19. ledna a 28. prosince 1987 a 12. března 1988.

14. Úřad školního inspektora v provincii Lucca poté odložil výkon usnesení ze dne 3. listopadu 1986, kterým ministerstvo školství stanovilo konečnou výši důchodu. Pan Massa byl o tomto informován dne 29. října 1987.

15. Jednání, které se mělo konat dne 21. listopadu 1990, bylo na základě žadatelova požadavku odloženo na 25. ledna 1991.

16. K tomuto datu připustil revizní soud žádost pana Massy. Text tohoto rozhodnutí byl podán v podatelně dne 18. března 1991.

17. Dne 19. listopadu 1990 žadatel oznámil Komisi, že ve věci jeho odvolání k italskému prezidentovi ze dne 1. dubna 1980 dosud nebylo jednáno.

18. Podle informace, kterou poskytla Vláda a právní zástupce žadatele, dne 3. srpna 1992 obdržel úřad školního inspektora v provincii Lucca formální notu o rozsudku revizního soudu, čímž mu bylo umožněno vyplatit

příslušný důchod od konce listopadu 1992. Úrok a náhradu za peněžní znehodnocení byly vyplaceny krátce poté krajským finančním úřadem.

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

19. Pan Massa podal svou žádost ke Komisi dne 2. listopadu 1988. Tvrdil, že mu nebylo umožněno svobodně užívat důchod na dožití, že bylo porušeno jeho právo na respektování jeho rodinného života (článek 8 Úmluvy); že neměl možnost účinného opravného prostředku (článek 13) proti rozhodnutí úřadu školního inspektora provincie Lucca o odložení výkonu usnesení ze dne 3. listopadu 1986; a že délka řízení v jeho věci před revizním soudem a ve věci odvolání k italskému prezidentovi přesáhla „přiměřenou lhůtu“ stanovenou ve článku 6 odst. 1.

20. Dne 8. července 1991 prohlásila Komise stížnost (č. 14399/88) za přípustnou, pokud se týče stížnosti na délku řízení započatého před revizním soudem dne 23. dubna 1985, a za nepřípustnou, pokud se týče její zbývající části. Ve své zprávě ze dne 13. května 1992 (podle článku 31) Komise vyjádřila svoje stanovisko poměrem hlasů šest ku dvěma, a konstatovala, že došlo k porušení článku 6 odst. 1.

KONEČNÁ PODÁNÍ VLÁDY PŘEDLOŽENÁ SOUDU

21. Při jednání Vláda požádala Soud, aby žádost pana Massy zamítl.

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 odst. 1

22. Žadatel si stěžoval na délku řízení před revizním soudem, které bylo zahájeno dne 23. dubna 1985 a dále pokračovalo. Opíral se o článek 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví: „Při rozhodování o svých občanských právech a povinnostech ... má každý právo na ... projednání v přiměřené lhůtě ... soudem ...“

A. Uplatnění článku 6 odst. 1

23. Žadatel a Komise měli za to, že se toto ustanovení na tento případ vztahuje, zatímco Vláda zastávala názor opačný..

24. V podání Vlády nebylo právo na důchod na dožití právem osobním, ekonomickým, jelikož se služební poměr mezi státem a žadatelovou manželkou řídil výhradně veřejným právem. Neodvozoval se ani od pracovní smlouvy, protože jmenování státních úředníků se zakládalo jednostranným úkonem správních úřadů, které se řídily zvláštními právními předpisy.

25. Žadatel naopak tvrdil, že i když byl státní úředník po dobu své služby nepochybně vázán veřejnoprávní smlouvou se státem, odchod do důchodu nebo jeho smrt jej nebo jeho dědice posouvá do postavení podobného postavení zaměstnance v soukromém sektoru.

26. Spory týkající se nábory, kariéry a ukončení služby státních úředníků se obecně vymykají článku 6 odst. 1 (pokud se týče nábory do státních služeb, viz rozsudek *Glaserapp a Kosiek versus Německo* ze dne 28. srpna 1986, série A č. 104, str. 26, bod 49, a č. 105, str. 20, bod 35), avšak státní zásah prostřednictvím vyhlášek nebo právních předpisů nižší právní síly Soudu nezabránilo v tom, aby v několika případech shledal, že je předmětné právo právem občanským (viz mezi jinými výroky rozsudek *Francesco Lombardo a Giancarlo Lombardo versus Itálie* ze dne 26. listopadu 1992, série A č. 249-B, str. 26, bod 17, a č. 249-C, str. 42, bod 16). Bez ohledu na Vládou zdůrazňované veřejnoprávní stránky věci vznikl současný spor z povinnosti státu platit důchod na dožití manželovi státního úředníka v souladu s platnými právními předpisy. Při plnění této povinnosti státu nepřislu-

ší pravomoc uvážení a může být v tomto ohledu srovnáván se zaměstnavatelem, který je smluvní stranou smlouvy, která se řídí soukromým právem. Žadatelovo právo na důchod na dožití je tedy právem „občanským“ ve smyslu článku 6 odst. 1, který se v tomto případě uplatní.

B. Soulad se článkem 6 odst. 1

27. Zbývá určit, zda byla překročena „přiměřená lhůta“. Komise a žadatel tvrdili, že byla; Vláda tvrdila, že nikoliv.

28. Lhůta, která je předmětem posouzení, nezačala běžet – jak tvrdil žadatel – okamžikem, kdy podal žádost k ministerstvu školství dne 20. října 1980, ale teprve dne 23. dubna 1985, kdy podal žádost k reviznímu soudu (viz výše uvedené body 10 – 11). sLhůta skončila dne 18. března 1991, kdy byl vynesena rozsudek soudu (viz mezi nejnovějšími případy výše uváděný rozsudek Giancarlo Lombardo versus Itálie, série A č. 249–C, str. 43, bod 18).

29. Přiměřenost délky řízení musí být stanovena s odkazem na kritéria stanovená v precedenčním právu Soudu a ve světle okolností případu, které si v tomto případě vyžadují celkové posouzení.

30. Vláda argumentovala složitostí případu a jednáním žadatele, který zavinil odložení jednání ze dne 21. listopadu 1990 (viz výše uvedený bod 15). Uváděla také přílišné pracovní zatížení příslušného kolegia revizního soudu.

31. Ve shodě s Komisí Soud poukazuje na to, že se jednalo o skutečně jednoduchý případ a že výše uvedené odročení řízení prodloužilo pouze minimálně; navíc se pan Massa dne 18. července 1986 snažil řízení urychlit (viz výše uvedený bod 13). Na druhé straně je nutné zdůraznit, že zde došlo ke dvěma obdobím nečinnosti, kterou lze žalovanému státu přičítat: od 5. března 1986 (kdy nejvyšší státní zástupce podal svá podání) do 11. května 1987 (první jednání) a od 12. března 1988 (kdy byly předloženy poslední dokumenty, které si revizní soud vyžádal) do 21. listopadu 1990 (druhé jednání). Poslední podání Vlády nelze akceptovat, jelikož článek 6 odst. 1 ukládá smluvním státům povinnost upravit jejich soudní systém takovým způsobem, aby jejich soudy splňovaly veškeré požadavky (viz mezi nejnovějšími případy rozsudek Trevisan versus Itálie ze dne 26. února 1993, série A č. 257–F, str. 17, bod 18). Za těchto okolností byla uvedená prodlení ve srovnání s celkovou délkou řízení dostatečně dlouhá, aby je bylo nutné posoudit jako nepřiměřená. Došlo tedy k porušení článku 6 odst. 1.

II. Uplatnění článku 50

32. Podle článku 50: „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z ... Úmluvy, a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přízná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

33. Žadatel požadoval 100 000 ECU (XEU) za majetkovou újmu a XEU 250 000 za nemajetkovou újmu. Zdůrazňoval nemožnost koupit si dům v důsledku nedostatku prostředků a dále pocity úzkosti a vyčerpání v průběhu řízení.

34. Podle názoru Komise lze přiznat pouze náhradu majetkové újmy v důsledku doby přesahující přiměřenou lhůtu, ale nikoliv za celkovou délku řízení. Žadatel však trval na rozsahu majetkové i nemajetkové újmy, za kterou mu mělo být přiznáno XEU 5 000.

35. Ve shodě s Vládou Soud poukazuje na to, že pan Massa neprokázal existenci majetkové újmy, vyplývající z porušení článku 6 odst. 1. Italské právo navíc stranám sporu, které měly úspěch ve věci, poskytuje plnou náhradu peněžního znehodnocení a platbu úroků na základě roční úrokové míry ve výši 10%. Pokud se týče druhého dopadu tvrzené škody, Vláda se také opírala o skutečnost, že nabylo platnosti právní usnesení ze dne 8. března 1993 (č. 54), které ustanovuje krajská kolegia revizního soudu, jejichž úkolem je zpřístupňovat soud veřejnosti. Pan Massa přesto utrpěl nemajetkovou újmu, o které má Soud za to, že by pouhým závěrem o porušení Úmluvy nebyla dostatečně napravena. Panu Massovi by tedy mělo být přiznáno 10 000 000 italských lir.

B. Náklady a výdaje

36. Žadatel dále požadoval 8 365 000 lir s ohledem na náklady a výdaje, které vynaložil v řízení před příslušnými orgány ve Strasbourgu. Vláda tuto záležitost ponechala na uvážení Soudu, který požadovanou částku shledal přiměřenou a přiznal ji v plné výši.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. rozhoduje, že se v tomto případě uplatní článek 6 odst. 1 Úmluvy a že došlo k jeho porušení;
2. rozhoduje, že italský stát musí žadateli zaplatit do tří měsíců 10 000 000 (deset milionů) italských lir za nemajetkovou újmu a 8 365 000 (osm milionů tři sta šedesát pět tisíc) lir za náklady a výdaje;
3. zamítá ostatní požadavky na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 24. srpna 1993.

Marc – André EISSEN
tajemník Soudu

Rolv RYSSDAL
předseda Soudu

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
25. listopadu 1994
VĚC ORTENBERGOVÁ
(Rozsudek ve věci Ortenbergová versus Rakousko)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu se článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Matscher, L. – E. Pettiti, R. Macdonald, C. Russo, A. Spielmann, R. Pekkanen, A. N. Loizou, Sir John Freeland a dále H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po tajné poradě, která se konala dne 27. května a 25. října 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Příklad byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 9. září 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 12884/87) proti Rakouské republice, předložené Komisi podle článku 25 rakouskou občankou, paní Margaretě Ortenbergovou, dne 10. září 1986. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Rakousko uznalo obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 odst. 1.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatelka uvedla, že si přeje se zúčastnit řízení, a ustanovila právníka, který ji bude zastupovat (ust. 30). Předseda Soudu právníkovi povolil užívat německý jazyk (ust. 27 § 3).

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan F. Matscher, zvolený soudce rakouské národnosti (článek 43 Úmluvy) a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 24. září 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pana L. – E. Pettitiho, R. Macdonalda, C. Russoa, N. Valticose, R. Pekkanena, A. N. Loizou a Sira Johna Freelanda (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4). Následně pan A. Spielmann, náhradní soudce, nastoupil na místo pana Valticose, který se nemohl dalšího projednávání případu zúčastnit (ust. 22 § 1 a 2 a ust. 24 § 1).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím úřadujícího tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem rakouské vlády (dále jen „Vláda“), právníkem žadatelky a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 25. února 1994 zápis Vlády a žadatelky. Dne 8. a 28. dubna mu Komise předložila různé dokumenty, které si vyžádal na základě pokynů předsedy Soudu.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se jednání konalo veřejně dne 24. května 1994 v Paláci lidských práv ve Strasbourgu. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu

pan W. Okresek, ředitel ústavu mezinárodních vztahů, ústavní oddělení, Spolkové kancléřství, zástupce vlády; paní E. Bertagnoli, ústav lidských práv, oddělení mezinárodního práva, Spolkové ministerstvo zahraničních věcí, poradce;

(b) za Komisi

pan F. Ermacora, delegát;

(c) za žadatelku

pan H. Blum, advokát, právní zástupce.

Soud vyslechl úvodní přednesy pánů Okreska, Ermacory a Bluma.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

6. Paní Ortenbergová, rakouská občanka, vlastní dům v Leodingu blízko Lince (Horní Rakousko).

A. Správní řízení

7. Dne 12. září 1980 okresní rada v Leodingu přijala územní plán (Flächenwidmungsplan), který určil jako stavební parcely plochu sestávající z pěti pozemků (725/3–7), které sousedí s majetkem žadatelky. Dne 30. ledna 1981 rada odhlasovala stavební plán (Bebauungsplan), který na této půdě povoloval stavbu terasových domů.

8. Následně starosta města vydal vlastníkům těchto pozemků stavební povolení. Paní Ortenbergová podala proti všem těmto rozhodnutím u okresní rady odvolání (Berufung), kterým napadala zejména zákonnost určení využití těchto pozemků a zákonnost stavebních plánů a stěžovala si na podstatné nepřipustné obtěžování, které pro ni budou navržené stavby znamenat. Rada toto odvolání zamítla.

9. Žadatelka poté podala k zemské vládě Horního Rakouska správní stížnosti (Vorstellungen). Rozhodnutími (Bescheide) přijatými dne 27. května (pozemek 725/7), 8. července (pozemek 725/6), 3. září (pozemek 725/5), 14. října (pozemek 725/4) a 22. října 1982 (pozemek 725/3) zemská vláda tyto stížnosti zamítla s odůvodněním, že nedošlo k porušení osobních sousedských práv paní Ortenbergové, zakotvených ve člancích 23 odst. 2 a 46 odst. 3 stavebního řádu spolkové země Horní Rakousko z roku 1976 (Obersterreichische Bauordnung – viz níže uvedený bod 15). Zemská vláda uvedla, že podle názoru znalců nepřipustné obtěžování, způsobené hlukem, prachem a pachy, nepřekročí místní přípustnou úroveň a že navržené stavby odpovídají stavebnímu plánu.

B. Soudní řízení

10. Paní Ortenbergová se poté obrátila na ústavní soud, a to ohledně pozemků 725/6 a 725/7, tvrdíc, že byla porušena její ústavní práva a aplikovány nezákonné právní předpisy (gesetzwidrige Verordnungen). Současně podala tři odvolání (Beschwerden) u správního soudu (ohledně pozemků 725/3, 725/4 a 725/5). Stěžovala si na to, že její sousedská práva byla porušena v důsledku nepřipustného obtěžování, způsobeného stavbou příjezdové cesty přiléhající k jejímu vlastnictví – obtěžování, které nebylo ze strany expertů řádně posouzeno – a také na to, že nebyly dodrženy určité stavební normy.

11. Dne 2. října 1985 ústavní soud v důsledku pochybností o tom, zda jsou územní plán a stavební plán v souladu se zákonem o městském a venkovském plánování spolkové země Horní Rakousko (Obersterreichisches Raumordnungsgesetz), přerušil řízení a rozhodl o přezkoumání zákonnosti těchto plánů. Mezi jiným naznačil, že podle ustanovení tohoto zákona lze zamýšlet změnu využití určitého zeleného pásu pouze za podmínky, že by se tak stalo ve prospěch převažujících obecných zájmů, a v případě, který posuzoval, se o takové zájmy nejednalo. Dne 3. prosince 1985 se na ústavní soud obrátil i správní soud a požádal jej o zrušení právních předpisů týkajících se výše uvedených plánů, jelikož tyto předpisy byly aplikovány také na případ pozemků 725/3, 725/4 a 725/5.

12. Dne 19. března 1986 se ústavní soud připojil ke všem příslušným řízením a v odpovědi na návrh správního soudu rozhodl, že územní plán a stavební plán jsou v souladu se zákonem. Soud měl za to, že jelikož půda, která přiléhala k předmětným pozemkům a která byla co do rozlohy třikrát větší, byla okresní radou v Leodingu určena jako stavební pozemek již v roce 1971, správní orgán toto určené území pouze minimálně rozšířil, přičemž se tak nestalo v rozporu se zákonem o městském a venkovském plánování spolkové země Horní Rakousko. Současně soud zamítl samostatně odvolání paní Ortenbergové s odůvodněním, že nedošlo k porušení jejich ústavních práv, a odkázal ji na správní soud (ohledně pozemků 725/6 a 725/7).

13. Správní soud žadatelčino odvolání zamítl, a to rozsudky ze dne 30. září (pozemek 725/5) a 14. října 1986 (pozemky 725/3 a 725/4), které obsahovaly toto odůvodnění: „... Jelikož má každý soused v souladu s výše uvedeným ustanovením [článek 23 odst. 2 stavebního řádu spolkové země Horní Rakousko z roku 1976], osobní veřejné právo, tedy právo, ke kterému je nutné při stavebním řízení zásadně přihlížet, ... musel soud v tomto případě zvážit, zda další ruch, způsobený na příjezdové cestě, která měla být v rámci navrhované zástavby postavena podél hranice žadatelčina majetku, by ve vztahu k žadatelce způsobil podstatné nepřípustné obtěžování ... Ze zpráv oddělení pro znečištění ovzduší úřadu zemské vlády Horního Rakouska, týkajících se pozorovaného hluku (ze dne 23. května 1985), lze vyčíst, že příjezdová cesta z garáže do ulice Zaubertal je 48 m dlouhá, že průměrná vzdálenost mezi příjezdovou cestou a žadatelčím domem činí asi 25 m, a že za předpokladu průměrné rychlosti 5 km za hodinu trvá trasa z garáže na veřejnou cestu asi 35 sekund ... Ve světle skutečnosti, že v průběhu řízení žadatelka neučinila žádná konkrétní prohlášení k vyvrácení výše uvedených znaleckých závěrů, jim soud nemůže přisuzovat ve smyslu článku 42 odst. 2 a 3 (b) a (c) zákona o správním soudu podstatnou důležitost, tedy takovou důležitost, která by vedla ke zrušení napadeného rozhodnutí, a to buď v důsledku nesprávného měření spodní hlukové hladiny, jak požadovala žadatelka, nebo v důsledku namítaných nedostatků v posudku znalce z oboru zdravotnictví, a to tím méně, že žadatelka ani nenaznačila, proč – pokud by tomu bylo jinak – by příslušné orgány měly dospět k závěru, že by – nesporně extrémně slabý – provoz motorových vozidel s ohledem na žadatelčin majetek znamenal podstatné nepřípustné obtěžování ohledně jejího majetku. ... Soud v důsledku pravidla uvedeného ve článku 41 odst. 1 zákona o správním soudu, které zakazuje přinášení nových věcí před správní soud, nemůže zvažovat žadatelčino tvrzení o tom, že předpokládaný průměrný provoz asi 40 vozidel za hodinu v denní dobu je podstatně přehnaný. ... Ve své správní stížnosti proti tomuto rozhodnutí [rozhodnutí okresní rady v Leondingu], ani ve svém odvolání žadatelka konkrétně neuvedla, v čem jsou její stížnosti oprávněné, a při nedostatku uvedené podstatné důležitosti tvrzeného porušení procesních pravidel ve smyslu článku 42 odst. 2 a 3 zákona o správním soudu tedy stížnost, která tvrdí procesní pochybení (Verfahrensge), nemůže odůvodnit zrušení napadeného rozhodnutí. ... Toto odvolání je tedy jako celek nedůvodné a je nutné jej zamítnout v souladu se článkem 42 odst. 1 zákona o správním soudu. ...“

14. Dne 28. října 1986 správní soud zamítl také odvolání paní Ortenbergové, týkající se pozemků 725/6 a 725/7, které mu postoupil ústavní soud, přičemž znovu zopakoval důvody uvedené ve svých předchozích rozsudcích (viz výše uvedený bod 13).

II. Příslušné národní právo

A. Stavební řád spolkové země Horní Rakousko

15. V tomto případě jsou relevantní dvě ustanovení stavebního řádu spolkové země Horní Rakousko z roku 1976:

Článek 23

„(1) Všechny části stavby musí být navrženy a postaveny v souladu s nejnovějšími technickými znalostmi tak, aby stavba splňovala u takových staveb běžné požadavky na jejich bezpečnost, pevnost, požární ochranu, izolaci (hlukovou a tepelnou), zdraví a hygienu, ochranu životního prostředí a ochranu «Zivilisation», a aby nedošlo k narušení přírodního a architektonického okolí. ...

(2) Zejména všechny části stavby musí být navrženy a postaveny tak, aby se maximálně předešlo možným nežádoucím účinkům na životní prostředí. Nežádoucími účinky na životní prostředí jsou účinky, které mohou způsobit ... podstatné nežádoucí obtěžování vůči široké veřejnosti a zejména vůči uživatelům staveb a okolí, např. v důsledku hluku ...“

Článek 46

„(1) ...

(2) Sousedé mohou proti vydání územního rozhodnutí podat námitky s odůvodněním, že navrhované změny

poruší jejich osobní práva odvozená ze soukromého práva (soukromoprávní námitky), nebo z práva veřejného (veřejnoprávní námitky).

(3) Veřejnoprávní námitky sousedů lze vzít ve stavebním řízení v úvahu pouze tehdy, pokud se zakládají na ustanoveních stavebních předpisů nebo územního plánu nebo stavebního plánu, které neslouží pouze veřejným zájmům, ale také zájmům blízkého okolí. Mezi tato ustanovení patří zejména ustanovení ohledně typu stavby, způsobů využití daného stavebního pozemku, místa navrhované stavby, vzdáleností od hranic sousedních pozemků a sousedních staveb, výšky budov, světla a ventilace a dalších záležitostí týkajících se zdraví nebo ochrany okolí před znečištěním ovzduší.“

B. Žádosti k ústavnímu soudu

16. Na základě žádosti (Beschwerde) ústavní soud určí, zda správní rozhodnutí (Bescheid) porušilo právo zaručené ústavou nebo zda bylo vydáno na základě právního předpisu (Verordnung), který je v rozporu se zákonem, nebo zákona, který je v rozporu s ústavou, nebo mezinárodní smlouvy neslučitelné s rakouským právem (článek 144 odst. 1 spolkové ústavy – Bundesverfassungsgesetz).

C. Žádosti ke správnímu soudu

17. Podle článku 130 spolkové ústavy je správní soud příslušný kromě jiného k projednávání žádostí, které tvrdí nezákonnost správního rozhodnutí. Článek 41 odst. 1 zákona o správním soudu (Verwaltungsgerichtshofsgesetz) zní takto: „Pokud správní soud neshledá nezákonnost, která se zakládá na nedostatku příslušnosti žalovaného orgánu nebo na porušení procesních pravidel [článek 42 odst. 2 (2) a (3)], musí zkoumat napadené rozhodnutí na základě skutečností zjištěných žalovaným orgánem a s odkazem na uvedené námitky ... Pokud má za to, že důvody, které nebyly jedné ze stran sděleny, mohou být pro rozhodnutí o [některé z těchto námitek] rozhodující, musí vyslechnout strany a případně odročit jednání.“ Podle článku 42 odst. 2 tohoto zákona, „Správní soud zruší napadené rozhodnutí, pokud je nezákonné 1. z důvodu jeho obsahu, [nebo] 2. protože žalovaný orgán nebyl příslušný, [nebo] 3. z důvodu porušení procesního pravidla takovým způsobem, že (a) žalovaný orgán učinil závěry o skutečnostech, které jsou v podstatné míře v rozporu s dokumenty ve spisu, nebo (b) skutečnosti si vyžadují další šetření o důležité otázkce, nebo (c) nebyla dodržena procesní pravidla, při jejichž dodržení by žalovaný orgán dospěl k jinému rozhodnutí.“

18. Řízení před správním soudem sestává v podstatě z výměny písemných tvrzení (článek 36). Pokud o to některá ze stran požádá, správní soud může nařídít sporné jednání, které se zásadně koná veřejně (článek 39 a 40).

19. Pokud soud zruší napadené rozhodnutí, „správní orgány [mají] povinnost ... při použití právních prostředků, které mají k dispozici, okamžitě podniknout takové kroky, aby zajistily právní stav věci, který bude odpovídat právnímu názoru (Rechtsansicht) správního soudu“ (článek 63 odst. 1).

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

20. Paní Ortenbergová podala svou žádost ke Komisi dne 10. září 1986. Opírajíc se o článek 6 odst. 1 Úmluvy si stěžovala, že jí nebyl umožněn přístup k soudu s plnou jurisdikcí nebo že se jí nedostalo spravedlivého projednání. Stěžovala si také na zásah do jejího vlastnického práva zaručeného článkem 1 Protokolu č. 1.

21. Dne 29. června 1992 prohlásila Komise stížnost (č. 12884/87) za přípustnou ohledně námitek podle článku 6 odst. 1 a za nepřípustnou ohledně jejího zbytku. Ve své zprávě ze dne 14. května 1993 (článek 31) vyjádřila svoje stanovisko, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1, pokud se týká přístupu k soudu (poměrem patnácti hlasů k jednomu) a spravedlivosti řízení (jednomyslně).

ZAVĚREČNÁ PODÁNÍ K SOUDU

22. Ve svém zápise Vláda požádala Soud, aby: „rozhodl, že se ustanovení článku 6 Úmluvy na tento případ neuplatní, nebo jinak, že nedošlo k porušení žadatelčina práva na rozhodnutí jejího případu soudem, nebo jejího práva na spravedlivé procesní řízení zaručené článkem 6 odst. 1. ...“

23. Žadatelka žádala Soud, aby: „1. shledal, že rozhodnutí vydaná ústavním soudem a správním soudem v řízení o daném případě, týkajícím se stavby domů na pozemcích přilehlých k majetku žadatelky, porušila (a) její právo na projednání soudem, jak pro rozhodnutí o jejich občanských právech vyžaduje článek 6 odst. 1 Úmluvy; (b) její právo na spravedlivé projednání, jak vyžaduje článek 6 odst. 1 Úmluvy; a (c) její právo na pokojné užívání jejího vlastnictví v souladu se článkem 1 Protokolu č. 1 ...; 2. přiznal žadatelce příslušné zadostiučinění podle článku 50 Úmluvy ve výši 1 140 000 rakouských šilinků plus náklady na právní zastoupení a nařídil Rakouské republice, aby tuto částku žadatelce vyplatila ...“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy

24. Paní Ortenbergová si stěžovala, že neměla přístup k soudu s plnou jurisdikcí nebo že se jí nedostalo spravedlivého a veřejného projednání. Opírala se o článek 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví: „Při rozhodování o svých občanských právech a povinnostech ... má každý právo na spravedlivé a veřejné projednání ... soudem ...“

A. Uplatnění článku 6 odst. 1

25. Vláda měla za to, že se toto ustanovení v daném případě neuplatní. Právo sousedů namítat proti vydání územního rozhodnutí podle článku 46 odst. 3 stavebního řádu spolkové země Horní Rakousko (viz výše uvedený bod 15) je v podstatě veřejnoprávním právem. Jeho cílem je zajistit soulad s právními předpisy, a to zejména s předpisy o ochraně životního prostředí. Vydání územního rozhodnutí se navíc týkalo vztahu mezi veřejným orgánem a fyzickou osobou; nedotklo se přímo vlastníka přilehlého pozemku.

26. Paní Ortenbergová naopak trvala na tom, že zahájila dané řízení, aby zabránila porušení svých peněžních práv, a že výsledek těchto řízení měl tedy přímý dopad na její občanská práva a povinnosti.

27. Toto bylo také podstatou stanoviska Komise.

28. Soud zdůrazňuje, že se článek 6 odst. 1 uplatňuje tam, kde je předmět žaloby povahy „peněžní“ in nature a kde se zakládá na tvrzeném porušení práv, která jsou taktéž peněžní (viz rozsudek Editions Périoscope versus Francie ze dne 26. března 1992, série A, č. 234-B, str. 66, bod 40), nebo kde je výsledek „rozhodující pro soukromá práva a povinnosti“ (viz rozsudek H. versus Francie ze dne 24. října 1989, série A č. 162-A, str. 20, bod 47). Poukazuje na to, že článek 46 odst. 2 stavebního řádu spolkové země Horní Rakousko výslovně stanoví, že sousedé mohou vznášet námitky proti vydání územního rozhodnutí stížností na to, že budou porušena jejich osobní práva, která „musí být odvozena buď z práva soukromého (soukromoprávní námitky), nebo veřejného (veřejnoprávní námitky)“ (viz výše uvedený bod 15). V tomto případě se žadatelka opírala o veřejné právo a tvrdí, že nebylo dodrženo ustanovení článku 23 odst. 2 výše uvedeného zákona (viz výše uvedený bod 15). Přitom si však přála, aby nedošlo k žádnému porušení jejich peněžních práv, protože měla za to, že stavba na pozemcích přiléhajících k jejímu majetku ohrozí její užívání a sníží tržní hodnotu tohoto majetku. S přihlédnutím k těsné vazbě mezi řízením zahájeným paní Ortenbergovou a důsledky jeho výsledku pro její majetek je předmětné právo právem „občanským“. Článek 6 odst. 1 se tedy uplatní.

B. Soulad se článkem 6 odst. 1

1. Právo na přístup k soudu

29. V žadatelčině podání nebyl ani ústavní soud, ani správní soud považován za „soud“ ve smyslu článku 6 odst. 1. Ústavní soud neměl pravomoc k přezkoumání faktických ani právních otázek a omezil se na globální přezkoumání územního plánu a stavebního plánu. Správní soud měl rozsáhlé pravomoci k přezkoumání právních otázek, byl však vázán závěry správních orgánů odlišnými od závěrů v případech podstatného porušení procesních pravidel stanovených ve článku 42 odst. 2 a 3 zákona o správním soudu (viz výše uvedený bod 17). Soud tedy sám neměl pravomoc provádět důkazy nebo zjišťovat skutečnosti či vzít v úvahu nové informace. Dále, kdyby zrušil správní rozhodnutí, nemohl by rozhodnutím vlastním nahradit rozhodnutí orgánu, který rozhodl, ale musel by případ vždy tomuto orgánu postoupit. Krátce řečeno, soud pouze přezkoumal soulad s právem, přičemž toto nelze mít za plnou jurisdikci.

30. Vláda na druhé straně tvrdila, že správní soud má pravomoci, které byly spolu s pravomocemi ústavního soudu pro účely článku 6 odst. 1 dostatečně široké. Podle článku 42 odst. 2 a 3 zákona o správním soudu má tento rozsáhlé přezkumné pravomoci, pokud se týče jak zjištění skutečnosti, tak provádění důkazů. V tomto případě, stejně jako v případě Zumtobel versus Rakousko (rozsudek ze dne 21. září 1993, série A, č. 268-A), správní soud tedy detailně přezkoumal fakta. Navíc, pokud by zrušil správní rozhodnutí, byl by orgán, který rozhodl, vázán rozhodnutím správního soudu (článek 63 odst. 1 výše uvedeného zákona – viz výše uvedený bod 19).

31. Soud zdůrazňuje, že podle článku 6 odst. 1 Úmluvy je nezbytné, aby rozhodnutí správních orgánů, která nevyhovují požadavkům tohoto článku, byla podrobena následné kontrole „soudního orgánu plně jurisdikce“ (viz rozsudek Albert a Le Compte versus Belgie ze dne 10. února 1983, série A č. 58, str. 16, bod 29).

32. Ústavní soud takovým orgánem není. V tomto případě mohl pouze přezkoumat zákonnost územního plánu a stavebního plánu a – jak Vláda sama přiznala – toto mu neumožnilo zvážit veškerá fakta případu. Neměl tedy pravomoc vyžadovanou článkem 6 odst. 1.

33. Pokud se týče přezkoumání učiněného správním soudem, jeho rozsah musí být posouzen ve světle skutečnosti, že vydání územního rozhodnutí není výhradně záležitostí v rámci uvážení správních orgánů; vztahují se na ně pravidla stanovená ve člancích 23 a 46 stavebního řádu spolkové země Horní Rakousko (viz výše uvedený bod 15). Správní soud si tedy musel zdůvodnit, zda byla tato ustanovení dodržena. V tomto směru se tento případ liší od případu Obermeier versus Rakousko (rozsudek ze dne 28. června 1990, série A č. 179) a spíše se podobá případu Zumtobel versus Rakousko (výše uváděný rozsudek).

34. Soud shodně s Komisí poukazuje na to, že ve svých rozsudcích z roku 1986 (viz výše uvedený bod 13) správní soud pečlivě přezkoumal stížnosti žadatelky bod po bodu, aniž by odepřel svou příslušnost k odpovědi na ně. Zvláště se detailně zaměřil na to, zda provoz na přístupové cestě může být „podstatným neoprávněným obtěžováním“, před tím, než zdůvodnil rozhodnutí o tom, že nedošlo k porušení procesních pravidel ve smyslu článku 42 odst. 2 a 3 (b) a (c) zákona o správním soudu. S přihlédnutím ke skutečnosti, že se jednalo o rozhodnutí správního orgánu z důvodu účelného opatření, a k povaze stížností paní Ortenbergové, přezkum správního soudu v tomto případě splnil požadavky článku 6 odst. 1.

2. Právo na spravedlivé projednání

35. Žadatelka si dále stěžovala, že se jí nedostalo spravedlivého projednání.

36. Nejedná se zde o ústavní soud, protože tento pro účely tohoto případu není „soudem“ ve smyslu článku 6 odst. 1 (viz výše uvedený bod 32).

37. Toto tvrzení je v případě správního soudu nepravdivé. Evropský soud však shodně s Vládou poukazuje na to, že paní Ortenbergová nepoukázala na nic, co by mohlo spravedlivost řízení o tomto případě před tímto soudem zpochybnit.

3. Právo na veřejné pojednání

38. Žadatelka si stěžovala na to, že neproběhlo jednání před správním soudem.

39. Soud poukazuje na to, že tato námitka nebyla před Komisí vznesena. Nemá tedy pravomoc ji posoudit.

4. Závěr

40. Shrnutí – nedošlo k porušení článku 6 odst. 1.

II. Údajné porušení článku 1 Protokolu č. 1

41. Ve svém zápise si paní Ortenbergová také stěžovala na porušení svého vlastnického práva v rozporu se článkem 1 Protokolu č. 1.

42. Tato námitka, která byla Komisí dne 29. června 1992 prohlášena za nepřipustnou z důvodu neaktuálnosti (články 26 a 27 odst. 3 Úmluvy – viz výše uvedený bod 21), nespadá pod rozsah tohoto případu předloženého Soudu. Z tohoto důvodu nemá Soud pravomoc k jejímu zvážení.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy, pokud se týče přístupu k soudu;
2. rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy, pokud se týče spravedlivosti řízení;
3. rozhoduje, že nemá pravomoc zvážit námitku založenou na nedostatku jednání před správním soudem;
4. rozhoduje, že nemá pravomoc vzít v úvahu námitku vznesenou podle článku 1 Protokolu č. 1.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 25. listopadu 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník Soudu

Rolv RYSSDAL
předseda Soudu

Organizace a činnost Evropského soudu pro lidská práva

JUDr. Karel Jungwiert
(dokončení z č. V/96)

Redakční poznámka:

*Tento článek přetiskujeme pro potřeby čtenářů
Výběru z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva
se svolením autora z časopisu TRESTNÍ PRÁVO 3/96,
který vydává Nakladatelství Orac.*

V činnosti Evropského soudu pro lidská práva (Soud) má mimořádně významnou a nezastupitelnou úlohu jeho již zmíněná soudní kancelář (greffe; registry). Na rozdíl od soudců, kteří projednávají a rozhodují u Soudu věci obvykle vždy v průběhu posledního celého týdne v měsíci (5 – 6 pracovních dnů), působí kancelář permanentně. Její základní kádr tvoří odlišně od naší praxe především právníci. Jsou vybíráni a přijímáni do pracovního poměru na základě konkursu vyhlášeného pro všechny členské státy Rady Evropy. Obdobné mezinárodní složení má však kancelář, i pokud jde o ostatní zaměstnance (zapisovatelé, písaři, tlumočníci atd.). Její význam je vyjádřen i skutečností, že vedoucí soudní kanceláře (greffier; registrar) nebo jeho zástupce se vždy účastní projednávání každé věci jak ve veřejném zasedání (audience; hearing), tak při poradách senátu. Symbolem toho, jaký význam je kanceláři přikládán, je okolnost, že při veřejném zasedání vedoucí soudní kanceláře dokonce zasedá ve stejném taláru jako soudci a přímo mezi nimi (nelze jej rozlišit podle žádného znaku).

Soudní kancelář aktivně působí ve všech fázích projednávání věci. Po předložení věci Soudu sestaví jeho představa (místopředseda), který osobně předsedá každému jednání včetně porad, předběžný seznam otázek, jež považuje za vhodné položit účastníkům řízení, a seznam dokladů, které od nich Soud vyžaduje. Soudní kancelář, která se na sestavení těchto seznamů podílí, zašle potom členům senátu i náhradním soudcům (jsou vždy 4) taktó od účastníků získané podklady nejpozději tři týdny před veřejným zasedáním ve věci.

V této souvislosti stojí za zmínku, že originál soudního spisu (ani jeho části) nikdy mezi soudci neobíhá, i když je jim samozřejmě kdykoli k dispozici (k nahlédnutí pro případné posouzení pravosti listin, správnosti překladu apod.). Všechny písemnosti jsou soudcům předkládány ve francouzské a anglické verzi a každý člen senátu má vždy k dispozici kopii celého spisu.

Bezprostředně před veřejným zasedáním svolává předseda tzv. přípravnou schůzi senátu, která má umožnit jeho členům předběžnou výměnu názorů na projednávanou věc, aniž by se přímo vyjadřovali k jejímu merituu a předjímalí rozhodnutí. Členové senátu (i náhradníci) mohou v průběhu přípravné schůze navrhnout doplnění shora uvedeného seznamu. Obvykle též při této příležitosti informují své kolegy o otázkách, které hodlají účastníkům položit při veřejném zasedání.

Po ukončení přípravné schůze pozve obvykle předseda všechny přítomné účastníky řízení společně do své pracovny za účasti vedoucího soudní kanceláře. Tam s nimi dohodne pořadí, v jakém přednesou při veřejném zasedání své projevy a návrhy. Dochází obvykle i k dohodě o délce trvání jednotlivých přednesů (přibližně 20 – 40 minut pro každého z účastníků).

Veřejné zasedání se koná vždy v Paláci lidských práv ve Štrasburku (od r. 1995 v nové budově); po zahájení zpravidla jako první přednese delegát Evropské komise pro lidská práva zprávu Komise s návrhem na rozhodnutí. Následuje přednes zástupce stěžovatele, případně i osobní vystoupení stěžovatele samotného (toto právo je využíváno poměrně zřídka). Poslední slovo náleží zástupci (nebo zástupcům) státu, proti němuž stížnost směřuje (zcela mimořádnou pozornost a péči věnuje přípravě jednání i účasti na něm v naprosté většině věcí vláda Spojeného království: ke každému veřejnému zasedání vysílá zpravidla 4 – 6 vládních zmocněnců a advokátů). Po uvedených přednesech udělí předseda všem účastníkům slovo k případné replice (nebývá vždy využíváno).

Přednesy jsou obvykle činěny v angličtině nebo francouzštině a tlumočeny vždy do druhého jazyka (i pro veřejnost v jednacím sále – každé sedadlo je vybaveno příslušným technickým zařízením). Předseda však může účastníkům povolit přednes v jejich mateřském jazyku.

Pracovníci soudní kanceláře pořízují o veřejném zasedání doslovný zápis. Jeho přepis (a překlad do angličtiny nebo francouzštiny) je doručen členům senátu obvykle do 24 hodin.

Nejdříve na první den následující po veřejném zasedání (obvykle za 2 – 3 dny) svolává předseda první poradou ve věci. Porady jsou neveřejné; účastní se jich však na rozdíl od naší praxe vedle vedoucího soudní kanceláře nebo jeho

zástupce ještě další tři nebo čtyři pracovníci kanceláře (právníci), kteří se mohou se souhlasem předsedy zúčastnit rozpravy – nemají však včetně vedoucího soudní kanceláře ani poradní hlas. Zároveň pořizují zápis z porady. Tlumění je zajištěno i při poradě (anglicky a francouzsky). Všechny uvedené osoby jsou samozřejmě vázány povinností mlčenlivosti.

Při rozpravě vyjádří postupně všichni soudci svůj názor na věc. Na závěr vyzve předseda všechny členy senátu (včetně náhradníků) k předběžnému hlasování.

Ohledem na tento hlasování ustaví senát na návrh předsedy redakční výbor pro přípravu rozsudku. Tento výbor se obvykle skládá ze dvou soudců patřících k tzv. „předběžné“ většině, jimž asistuje tzv. národní soudce, který zprostředkuje a usnadňuje přístup k vnitrostátní právní úpravě žalovaného státu.

Každý z členů senátu (včetně náhradníků) má právo předložit redakčnímu výboru své písemné připomínky.

Redakční výbor připraví ve spolupráci se soudní kanceláří návrh rozsudku, který vychází z výsledků předběžného hlasování. Takový návrh je obvykle vyhotoven do jednoho měsíce od ustavení redakčního výboru a poté zaslán všem členům senátu. Ti mohou předložit další písemné připomínky ve lhůtě tři týdnů.

Obvykle nejpozději za tři až čtyři měsíce po veřejném zasedání schází se senát ke druhé (závěrečné) poradě. Pracovník kanceláře při této poradě podrobně a po částech čte text návrhu rozsudku a soudci se postupně vyjadřují před závěrečným hlasováním. Senát rozhoduje prostou většinou hlasů. Náhradní soudci v závěrečné poradě nehlasují. V posledních letech přibývá případů, kdy věc je rozhodnuta těsným poměrem hlasů (i 5:4 nebo 10:9). Vedle rozhodnutí ve věci samé hlasují soudci jako o samostatné otázce o případném přiznání spravedlivého zadoostiučnění (podle čl. 50 Úmluvy) a o přiznání náhrady nákladů řízení před orgány Úmluvy, případně i před vnitrostátními institucemi. Tyto částky bývají někdy spíše symbolické, často naopak poměrně značné (např. od částky 20 000 francouzských franků ve věci Diennet proti Francii až po více než 16 milionů US dolarů ve věci Řeckých rafinérií Stran proti Řecku).

Každý rozsudek je následně (zpravidla za jeden měsíc po závěrečné poradě) veřejně vyhlášen předsedou Soudu. Z uvedeného je patrné, že postup řízení se podstatně odlišuje od našich zvyklostí a právní úpravy.

Při dohledu na výkon rozsudku se Výbor ministrů Rady Evropy dosud nikdy nesetkal s tím, že by povinný stát svůj finanční závazek nesplnil. Případy prodlení jsou však v posledních letech stále častější a delší (několik měsíců až roků). Z tohoto důvodu přistoupil Soud od počátku roku 1996 k ukládání povinnosti zaplatit příslušnou částku s úrokem z prodlení (rozdílným podle jednotlivých států s ohledem na tzv. legal tax).

Význam rozhodnutí Soudu pro lidská práva však nespočívá v sankcích ukládaných podle čl. 50 Úmluvy. Judikatura Soudu především stále více a častěji ovlivňuje legislativu i justiční praxi všech členských zemí Rady.

Jak bylo uvedeno na začátku této stati (TRESTNÍ PRÁVO 2/96, str. 2 a násl.), jde o pokus přiblížit čtenáři mechanismus vzniku rozhodnutí Soudu. Každé rozhodnutí je výsledkem usilovné a dlouhodobé kolektivní práce desítek osob. Zcela výjimečně materiální, finanční a personální vybavení Soudu a jeho kanceláře se promítá do péče, kterou tyto příznivé okolnosti umožňují věnovat přípravě i tvorbě rozhodnutí.

Jen velmi přibližně lze odhadovat, že první stížnosti proti České republice bude Soud projednávat nejdříve za jeden až dva roky.

Tento úvod k případnému studiu judikatury Evropského soudu pro lidská práva je s ohledem na rozsah problematiky nutně neúplný a pouze heslovitý. Rozsah a význam dosavadní rozhodovací činnosti soudu je mnohonásobně větší. To už je ale jiná kapitola a námět pro další práce i autory.

Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu

Vydává Nejvyšší soud ČR

Předseda redakční rady: JUDr. Pavel Kučera

Nakladatelství ORAC, s.r.o. Praha

Nakladatelská redakce: JUDr. Karel Havlíček

Překlad: Mgr. Andrea Löfflerová

Sazba: Rudolf Svoboda

Tisk: OSTRAVSKÉ TISKÁRNÝ, a. s., Ostrava

Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva vychází s laskavým finančním přispěním a organizační pomocí Centra pro demokracii a svobodné podnikání, Štěpánská 18, Praha 1

Index 47 301

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1996 (XLVIII),
Přílohový sešit VI, ročník přílohových sešitů – II. z 25. 4. 1996.
Vydává Nejvyšší soud ČR v Nakladatelství ORAC, s. r. o., Praha.
Předseda redakční rady: JUDr. Pavel Kučera.

Adresa redakce: 657 37 Brno, Burešova 20, tel.: 05/41321237.

Ročně vycházejí 4 přílohové sešity.

Rozšiřuje, objednávky předplatného přijímá a informace o prodeji a odběru podává
Nakladatelství ORAC, s. r. o., 106 00 Praha 10, Jabloňová 80.

Administrace Nakladatelství ORAC: tel.: 02/758716, 02/755843, fax: 02/758720.